

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Návraty pobělohorských emigrantů za první republiky
Returning of Bílá hora's Emigrants during the First Czechoslovakia
Republic

Michaela Hallerová

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Jiří Hnilica, Ph.D.

Rok 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Návraty pobělohorských emigrantů* vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Jiřího Hnilici, Ph.D. a použila pouze prameny a literaturu uvedené v bibliografii.

V Praze dne

vlastnoruční podpis autora

Anotace

Hlavním cílem bakalářské práce *Návraty pobělohorských emigrantů za první republiky* je podat ucelený pohled na danou problematiku se zaměřením na konkrétní obec Vikýřovice. Bakalářská práce je rozdělena na pět tematických kapitol věnujících se postupně události Bílé hory, bělohorskému mýtu a české emigraci 17. století, jež je s ní spojena. Vlastní jádro studie spočívá v rozboru pozemkové reformy a návratu potomků exulantů do Československa.

Annotation

The main aim of this bachelor thesis *Returning of Bílá hora's Emigrants during the First Czechoslovakia Republic* is to provide a comprehensive overview of the issue, focusing on specific community Vikyřovice. The thesis is divided into five thematic chapters focusing gradually on events of the Bílá hora, on bělohorský myth and on Czech emigration in 17th century, which is associated with it. The inner core of the study lies in the analysis of land reform and in return of the descendants of exiles to Czechoslovakia.

Klíčová slova

Bílá hora, první republika, emigrace, Vikýřovice, Bratrská jednota baptistů, pozemková reforma

Key words

Bílá hora, First Czechoslovakia Republic, emigration, Vikýřovice, Czech Baptist Union, Land Reform

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala PhDr. Jiřímu Hnilicovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky, které mi pomohly k vypracování této práce. Dále bych chtěla poděkovat panu Dobroslavu Stehlíkovi za vynikající postřehy a materiály z jeho osobního archivu, paní Soně Doškové za věcné připomínky a přístup do osobního archivu.

Obsah

Obsah.....	5
Úvod	6
1. Bílá hora	12
1.1. Mýtus Bílé hory	13
1.2. Třistaleté výročí poprav na Staroměstském náměstí	17
1.3. Pobělohorská emigrace.....	21
2. Pobělohorský exil.....	24
2.1. Exulanti v cizině ve 20. století	27
3. Pozemková reforma.....	31
4. Návrat	36
4.1. Situace v Československu v době repatriace.....	36
4.2. Repatriace pobělohorských emigrantů	39
4.3. První transport	43
5. Vikýřovice - Konkrétní případ návratu	46
5.1. Příjezd transportu.....	46
5.2. Počátky ve Vikýřovicích	48
5.3. Soužití s místními starousedlíky.....	51
5.4. Sbor Bratské jednoty baptistů ve Vikýřovicích.....	53
5.4.1. Sbor před stavbou modlitebny	53
5.4.2. Stavba modlitebny	56
5.4.3. Sbor za druhé světové války	60
5.4.4. Sbor v druhé polovině 20. století.....	61
Závěr.....	65
Seznam pramenů a literatury	67
Přílohy	72

Úvod

Tématem této práce jsou návraty pobělohorských emigrantů za první republiky. Pojmem *návraty* je myšleno několik vln příchodu českých pobělohorských emigrantů zpět do Československa v první polovině 20. století. Použitím obecného pojmu *návraty* v názvu práce, jsme chtěli poukázat na to, že se nejednalo pouze o reemigraci,¹ popřípadě repatriaci,² tedy fyzický návrat do vlasti, ale zajímat nás bude ideologické využití tohoto tématu po vzniku Československa. Zároveň nebylo myšleno návratem pobělohorských emigrantů příchod do míst, která kdysi opustili jejich předkové. Návrat byl míněn v národním měřítku jako návrat do českého národa ve vlasti. Termín ‚*vlast*‘ je obecně používán ve významu země narození, ke které cítíme sympatie a chováme ji v úctě. Pobělohorští emigranti a jejich potomci za svou vlast vždy považovali české země, i když jako další generace emigrantů se narodili v exilu. Proto bude termín *vlast* používán v této práci s přihlédnutím k optice exulantů. K terminologii týkající se vlasti se ještě váže pojem *krajan*, což je název pro příslušníky dalších generací emigranta, který je narozený v transitní nebo cílové zemi emigrace a který má český, popřípadě slovenský původ. *Krajan* by měl alespoň pasivně ovládat český jazyk. Není plně neasimilovaný do nové ho prostředí, obvykle se však vykazuje svým národním původem, udržuje vztahy s vlastní svých předků,³ udržuje tradice přivezené ze staré vlasti a účastní se dění v krajaňských spolcích.

Přízvisko ‚*pobělohorští*‘ je odvozeno od názvu doby, která následovala po Bílé hoře. Vítězstvím katolických vojsk na Bílé hoře roku 1620 započala v českých zemích násilně vedená rekatolizace. Jedním z prvních projevů bylo vypovězení nekatolických kazatelů a učitelů ze země. Do konce ledna 1628 museli zemi také opustit měšťané a šlechta protestantského vyznání. Nekatoličtí poddaní zemi opustit

¹ Reemigrace označuje návrat emigranta do země, z níž odešel on, či jeho předci.

² Repatriace je proces vrácení osoby zpět do místa jejího původu nebo vrácení občanství. V této práci bude pojem repatriace používán výhradně v souvislosti s příchodem pobělohorských emigrantů do Československé republiky, což zahrnovalo i udělení československého občanství.

³ Pobělohorští emigranti neměli v době nejsilnější rekatolizace možnost kontaktu s vlastní. I přes to je budeme nazývat krajaňy.

nesměli a museli často nedobrovolně přijmout římskokatolické vyznání. Mnoho z nich tak i přes nátlak neučinilo. Scházeli se tajně k protestantským bohoslužbám a četli zakázané knihy. Pokud na jejich nedovolenou činnost přišly katolické úřady, byli velmi přísně trestáni. Někteří proto raději volili odchod z vlasti. Pobělohorským emigrantem můžeme nazvat každého, kdo odešel z vlasti z důvodů, které přímo vyplývají z důsledků bitvy na Bílé hoře. Jedná se tedy především o násilnou rekatolizaci. Nejsilnější proud pobělohorské emigrace probíhal od dvacátých let 17. století přibližně do roku 1781, kdy byl vydán toleranční patent. Pobělohorská emigrace se charakterizuje ještě tím, že důvodem odchodu byly náboženské rozpory. Bylo tomu tak doopravdy?

„*První republika*“ je totožný termín s Československou republikou vymezenou roky 1918 až 1938. V práci se soustředíme především na období dvacátých let 20. století, kdy fakticky proběhla ve čtyřech transportech reemigrace pobělohorských exulantů.

V práci se budeme zabývat problematikou emigrace. Je proto na místě definovat, co emigrace, vyhnanství či vystěhovalectví je. *Příruční slovník naučný* ji charakterizuje jako nucené nebo dobrovolné přesídlení lidí z vlasti do jiné země, z hospodářských, politických nebo náboženských důvodů.⁴ Prvorepublikový *Komenského slovník naučný* k emigraci navíc poznamenává (a pro naše téma to není bez zajímavosti), že v českých zemích se poprvé výrazně objevila po roce 1548, kdy Ferdinand I. vydal mandát proti Jednotě bratrské za účast v odboji ve šmalkaldské válce.⁵ Druhý proud emigrace nastal v českém prostředí za třicetileté války, kdy odešla asi čtvrtina až třetina měšťanských a šlechtických rodin. *Komenského naučný slovník* z roku 1937 se zmiňuje i o návratu pobělohorských emigrantů, ale pouze jednou větou: „*Po převratu se část rodin potomků jejich vrátila. Byla jim dána půda ze zabraných statků*“. Pod heslem exulanti zmiňuje *Komenského naučný slovník* exulanty z Francie za Ludvíka XIV., pobělohorské exulanty a Poláky v letech 1795 a 1831. Poznamenává, že pojmy emigrant a exulant se vzájemně překrývají.⁶ *Příruční slovník naučný* pod pojmem exulant rovnou

⁴ *Příruční slovník naučný I. díl*, Praha: 1962. Str. 662.

⁵ *Komenského slovník naučný, sv. IV*. Praha: 1937. Str. 92.

⁶ Tamtéž. Str. 200.

odkazuje k heslu emigrace.⁷ *Ottův slovník naučný* pod pojmem emigranti čeští zmiňuje vojenskou jednotku, kterou utvořili v roce 1626 a která se zúčastnila nezdařené Mansfeldovy výpravy do Uher.⁸ V této práci se pod pojmem čeští emigranti nikdy nejedná o vojenskou jednotku zmiňovanou Ottovým slovníkem. Pouze *Velký sociologický slovník* rozlišuje plně emigraci a exulantství.⁹ Exulantství je vynucená emigrace z náboženských důvodů. Protože se tato práce tematicky věnuje nucenému odchodu protestantů z českých zemí, bude zde používán jak termín emigrace, tak i jeho specifická podoba exulantství v synonymním vztahu. Pokud jsou zmiňováni potomci pobělohorských emigrantů, jsou to lidé usídlení v Polsku v okolí Zelova a na Volyni, jejíž západní část patří v meziválečném období Polsku a východní část spadá pod ruskou nadvládu.

Stěžejní pro práci je správné rozlišení jednotlivých proudů v křesťanství. Celá studovaná problematika pramení ve střetu římskokatolického vyznání s protestanty. Protestantismus v českých zemích započal v době Jana Husa a projevil se výrazně v Jednotě bratrské. Protestantství se od římskokatolické církve odštěpilo kvůli výrazným odlišnostem v dogmatických otázkách. Protestanté se proti katolické církvi vymezili důrazem na Písmo svaté, přijímáním eucharistie pod obojí, odmítáním odpustků, celibátu a výzdoby kostelů sochami a obrazy svatých, protože odmítali jejich uctívání Písmem nedoloženým. Protestantské církve také odmítají papeže jako svého nadřazeného na základě tvrzení z Bible, že hlavou církve je pouze Kristus.

Mnoho z reemigrantů, kteří přišli do Vikýřovic, byli baptisté, kteří zde založili sbor. Počátky působení baptistů na území dnešní České republiky spadají do období poloviny devatenáctého století. Tehdy byla započata misijní práce především mezi německy mluvícím obyvatelstvem. První samostatný český baptistický sbor byl založen v roce 1885 v Hleďsebi u Veltrus. Od této doby se práce rozšiřovala, takže v roce 1919 bylo v Československu ustaveno sdružení baptistických sborů s názvem Bratrská jednota Chelčického. Zahrnovala celkem 25 sborů. Název byl později pozměněn na Bratrská jednota baptistů (Chelčického) a

⁷ *Příruční slovník naučný I. díl*. Praha, 1962. Str. 699.

⁸ *Masarykův slovník naučný, díl II*, Praha: 1926. Str. 561.

⁹ *Velký sociologický slovník*, Praha: Karolinum, 1996. Str. 256.

počátkem 50. let zjednodušen na Bratrská jednota baptistů (zkráceně BJB).¹⁰ Pro jasnost v terminologii budeme v textu používat všude termín Bratrská jednota baptistů, také proto, že toto označení se objevuje i ve všech vzpomínkách použitých pamětníků.

Základní samostatnou jednotkou BJB je společenství baptistů na jednom místě, které tvoří místní sbor. Sbory však nežijí izolovaně. Bratrská jednota baptistů je společenstvím baptistických sborů na území ČR, které se dobrovolně sdružily za účelem spolupráce v dohodnutých oblastech. Pokud má sbor budovu, ve které se schází, nazývá ji modlitebnou.

Podrobněji je v práci zkoumán příchod pobělohorských emigrantů za první republiky do moravské obce Vikýřovice. Obec Vikýřovice leží v Olomouckém kraji asi 5 kilometrů od Šumperka.

V této práci se opíráme o literaturu publikovanou časopisecky i knižně a o archivní materiály. Jednou z největších odbornic v současné historiografii na téma pobělohorského exilu je Edita Štěříková, která na toto téma napsala mnoho knih.¹¹ Zajímavé je, že se věnuje velmi podrobně a široce životu protestantů před exilem, samotné emigraci i životu v cizině, ale velmi málo se věnuje návratu exulantů do vlasti. Pokud se zabývá reemigrací, věnuje pozornost té po druhé světové válce a opomíjí menší vlnu návratu do vlasti v meziválečném období. Stejná situace je u dalších autorů zkoumajících problematiku pobělohorského exilu. Příkladem je Jaroslav Vaculík, který se zaměřil na dějiny volyňských Čechů.

Pro zkoumání dané problematiky byly jako důležitý pramen použity vzpomínky samotných reemigrantů. V době zpracování práce uběhlo od reemigrace více než osmdesát let, nebylo proto možné přímé setkání s pamětníky. Byly proto použity záznamy vzpomínek jednotlivých reemigrantů, které jsou uloženy v osobních archívech Dobroslava Stehlíka a Soni Bartošové. Při práci s primárními prameny vzpomínkového charakteru je nutno mít na paměti časové rozmezí, které dělí samotnou událost od zaznamenání vzpomínky. Během let se zvyšuje riziko nepřesnosti výpovědi, která může být zidealizovaná či ovlivněná sekundárními vědomostmi. Pamětník může také mnoho věcí opomenout či dokreslit. Vzpomínky

¹⁰ <http://www.bjb.cz/cs/bjb/nase-historie>. Citováno dne 2. června 2013.

¹¹ Viz ve výběru v seznamu literatury.

pamětníků jsou však cenné pro svou autentičnost. Dále byly použity jako primární prameny dokumenty z archivu baptistického sboru ve Vikýřovicích. Velmi cenný pramen byla *Pamětní kniha sboru BJB Vikýřovice k 85. výročí jeho založení* vydaná pro vnitřní potřeby sboru v roce 2010. V této knize jsou uspořádány mnohé primární prameny, které jsou v různých osobních archivech.

Velmi důležité pro zkoumání návratu pobělohorské emigrace byly publikované články ve sborníku *Naše zahraničí*, jejichž autory jsou Jan Auerhan a Augustin Seifert, kteří se přímo podíleli na repatriační akci.

Pokud není jinak uvedeno, všechny citace biblických textů jsou z *Českého ekumenického překladu* vydaného Českou biblickou společností v roce 1998.

Některé prameny jsou nedohledatelné. Například v *Zápisníku sboru Bratrské jednoty baptistů ve Vikýřovicích* je poznámka z roku 1930 o ztrátě zápisů z výročních schůzí z let 1925 – 1929. Ztracené jsou také zápisy z roku 1935.

K 85. výročí založení sboru BJB ve Vikýřovicích byla vlastním nákladem 200 kusů vydána v červnu 2010 *Pamětní kniha sboru BJB Vikýřovice k 85. výročí založení (s přílohou DVD „Historie sboru BJB Vikýřovice)*, která byla také velmi cenným podkladem pro tuto práci. Pamětní knihu sestavil tehdejší kazatel sboru Nick Lica a člen sboru Ing. Dobroslav Stehlík. Dále se na vydání knihy podílelo mnoho členů sboru. Někteří z nich jsou uvedeni na obálce - Michaela Berková, Hana Dědicová, Lukáš Jelínek, Zdeněk Jersák, Hana Kolářová, Jiří Kulich, Anna Licová, Barbora Moravcová, Lydie Moravcová, Zuzana Příbylová; Jiří Němec (obálka), David Kolman a Vladimír Tomín (fotografie). Z úvodního slova Dobroslava Stehlíka je však patrné, že na tvorbě knihy a přípravě celého výročí se podílelo mnoho dalších členů sboru, kteří nejsou jmenováni. Oslavy 85. výročí založení byla velká událost v životě sboru.

Předpokladem před napsáním práce bylo, že prvorepubliková společnost bude chtít odčinit křivdy z minulosti, do kterých řadíme i pobělohorskou emigraci. V roce 1920 uběhlo tři sta let od bitvy na Bílé hoře a následně v roce 1921 bylo tři staleté výročí popravy českých pánů na Staroměstském náměstí. Tato významná data se nabízela jako nejvhodnější událost pro rehabilitaci exulantů. Jedna kapitola se proto věnuje oslavám spojeným s těmito výročími.

Návrat reemigrantů do vlasti by byl mnohem komplikovanější, kdyby nedostali možnost získání nemovitého majetku z pozemkové reformy. Kapitola číslo 3 se věnuje pozemkové reformě.

Při zpracovávání práce se budeme snažit odpovědět na několik otázek. Předně proč se pobělohorští exulanti chtěli vrátit? Dále jak se repatriace pobělohorských exulantů uskutečňuje za první republiky? Za jakých podmínek reemigrace proběhla, kam směřovala a kolika lidí se týkala? Jak na reemigraci reagovala česká, popřípadě německá veřejnost? Proběhlo ideologické odčinění křivdy na vyhnancích po Bílé hoře?

1. Bílá hora

Již z terminologie *pobělohorský exulant* je patrné, že bělohorské události měly zásadní vliv na život těchto emigrantů. Stavovské povstání, bitva na Bílé hoře a následná poprava na Staroměstském náměstí jsou těsně spjaté historické skutečnosti. Pokud nebude v textu jinak určeno, pojem *bělohorský mýtus*, popřípadě *mýtus o Bílé hoře*, zahrnuje všechny tyto historické události. I slovní spojení *Bílá hora* označuje tento celek historických skutečností. Pokud budeme mluvit konkrétně o bitvě, která se odehrála na bělohorských pláních v roce 1620, budeme používat pojem *bitva na Bílé hoře*, popřípadě *bělohorská bitva*.

Samotnému střetnutí na Bílé hoře předcházely jisté historické skutečnosti, které poté vyústily v bitvu. V roce 1609 vydal císař Rudolf II. *Majestát* povolující náboženskou svobodu českým stavům i jejich poddaným v rámci České konfese z roku 1575. Tím vyhověl českým stavům v čele s Václavem Budovcem z Budova. V lednu 1611 byl císař Rudolf II. nucen abdikovat. Nastalo politicky velmi složité období, během něhož byl v srpnu 1619 sesazen Ferdinand II. Habsburský a místo něj byl zvolen za českého krále Fridrich Falcký, který předtím vyslal své žoldnéře na pomoc českým stavům proti císařským vojskům.

Dne 8. listopadu 1620 proběhla na Bílé hoře u Prahy potyčka, ve které se utkaly stavovská vojska a dvě armády katolické, armáda Katolické ligy a armáda císaře Svaté říše římské. Katolické armády po necelých dvou hodinách zdolaly protestantskou stavovskou armádu. Hned následující den opustil český král Fridrich Falcký Čechy. Vlády na českém trůnu se ujali Habsburkové. Došlo k potlačení povstání a postupné násilné rekatolizaci.

Dne 21. června 1621 bylo na Staroměstském náměstí popraveno 27 vůdců českého stavovského povstání (tři páni, sedm rytířů, sedmnáct měšťanů). Exekuce byla šokujícím a hrozivým představením, které mělo dokázat tehdejší Evropě, že Habsburkové se nenechají zastrašit stavovským povstáním a žádná protestantská vzpoura nemůže ohrozit jejich autoritu. Tento akt ve svém důsledku upevnil vládu Habsburků na českém trůně a odradil potenciální opozici od jakékoli formy odboje. Nastartována jím byla také násilná rekatolizace, která byla doprovázena

mnohačetnou emigrací. Nejsilnější proud exilu trval po více jak 160 let do vydání tolerančního patentu v roce 1781.

1.1. Mýtus Bílé hory

Kolem událostí Bílé hory se postupem času vytvořil obsáhlý mýtus. Pro správné pochopení postavení pobělohorských emigrantů za první republiky je potřeba pochopit vnímání bělohorských událostí v průběhu času.

Po vítězství katolické strany v bitvě na Bílé hoře postupně začala v českých zemích násilná rekatolizace. Vítězná katolická strana držela v rukou oficiální historiografii a školství, což vedlo k subjektivnímu pohledu na osudnou bitvu. V 17. a 18. století vládlo na území českých zemí silné protireformační ovzduší a tehdy se také velmi silně slavilo bělohorské vítězství. Každý rok se konaly mohutné slavnostní poutě ke Kostelu Panny Marie Vítězné, která podle legendy přispěla ke katolické porážce kacířů v bitvě na Bílé hoře. Těchto poutí se zúčastňovali barokní čeští patrioti, kteří svou přítomností dodávali poutím na lesku a oprávněnosti.

Vedle tradičních poutí na Bílou horu, kde se připomínala prospěšnost vítězství, sílil však od doby národního obrození v povědomí národa i protichůdný, tragický význam symbolu. Odvozoval se nepochybně z dávnější tradice, ze symboliky stavovské a protestantské. Toto národní cítění můžeme pozorovat například u spisovatele Františka Ladislava Čelakovského, který líčil v dopise z října 1818 příteli J. V. Kamarýtovi své dojmy z návštěvy Bílé hory jako velmi truchlivé.¹² Josef Petráň ve své knize o staroměstské popravě například cituje historika Josefa Kalouska, který tvrdí o Františku Palackém, „že *nechtěl na bělohorské bojiště ani vstoupit a bylo mu i nesnesitelné slyšeti, že někdo z vlastenců na to klaté místo vkročil.*“¹³ Karel Hynek Mácha oproti tomu cítil tragiku Bitvy jinak, aktuálněji. Použil bělohorskou tragédii k vysvětlení národní povahy posledních dvou set let. Národ byl podle něho pohaněn a zlomen odchodem nejlepších duchů do vyhnanství, prošel mravním rozvratem a tyto rány stále krvácejí a oslabují ho duchovně i mravně. Podle J. Petráně se pak tato symbolická

¹² Publikováno v PETRÁŇ, Josef. *Staroměstská exekuce*. Praha, 2004. Str. 292.

¹³ PETRÁŇ, Josef. *Staroměstská exekuce*. Praha, 2004. Str. 292.

linie, obsahově odlišná od běžnější povšechně křtitelské (buditelské) linie, vine v posuzování národního charakteru až po naše časy.¹⁴

Na charakteristiku pobělohorského mýtu se můžeme podívat i v první polovině 19. století. Tehdy se rozvinula emblematika moderního bělohorského mýtu v ideologii vrcholného českého obrození. Vlastenci nazývali svou dobu jako *obrození*. Tento pojem už sám svým významem předpokládá, že národ je potřeba z něčeho obrodit či probudit. Kde však hledat důvod obrození? Za příčinu nejčastěji obrozenci považovali národní tragédii, která vedla k pomyslnému úpadku českého národa, bitvu na Bílé hoře. Ta byla ve své tragičnosti ještě korunována staroměstskou exekucí vůdců stavovského povstání. Termín *obrození* pak značí, že je nutné odčinit následky této národní tragédie a znovu probudit národ k životu. Je potřeba pokračovat v kulturní tradici národa, kterou podle obrozenců porážka na Bílé hoře nešťastně přerušila.

Přední osobnosti českého vlastenectví jako například Josef Dobrovský, Josef Jungmann a František Palacký se staví k otázce týkající se obrození ve stejné linii. Do 16. století byl podle nich položen *zlatý věk* českého jazyka a literatury, po něm následuje *smutná doba jazyka a literatury české*, později označená jako *temno*. Nyní je podle nich potřeba vrátit se před *dobu temna*, před Bílou horu.

František Palacký se při pohledu na staroměstskou popravu zaměřil i na sociální rovinu. Stavovství, jehož program popravení hájili, není pro Palackého ryze pozitivní hodnota. Společně s nepovedeným stavovským povstáním přišel trest i na masu obecného lidu, která neměla s povstáním nic společného, což vedlo až skoro k úplnému zániku českého národa. Palacký ve svém dějinném konceptu tak připsal národní úpadek stavům jako viníkům. Roubování demokratických představ 19. století na poměry někdejšího stavovského státu se stalo trvalou známkou symbolu Bílé hory.¹⁵

Při utváření bělohorského mýtu hrál také určitou roli vliv sousedního polského národa, kde se umučený národ srovnával s Kristem. Toto přirovnání se přeneslo i do českého prostředí, kde je zmiňována paralela Bílá hora – Golgota.

¹⁴ Tamtéž. Str. 293.

¹⁵ Tamtéž. Str. 295.

Truchlivý mýtus kolem bitvy na Bílé hoře tak navozoval silně emotivní vztah jednotlivce ke společnosti v podpoře politického programu.

Od romantického snu o vzkříšení přešli později političtí publicisté k programu odčinění Bílé hory. Díky masivnímu rozšíření publicistiky a jejího vlivu na společnost, vnikal mýtus kolem bělohorské bitvy do širšího společenského povědomí. Například Karel Havlíček Borovský soustavně a často připomínal *bělohorskou hanbu* ve svých novinách.

Protože mýtus Bílé hory byl jasně vkořeněn do české kultury národního obrození, dostal se i do kultury první republiky. Úskalím tohoto mýtu bylo, že již na počátku 20. století byl rozměňován nejen ve slavnostních projevech, ale v každodenním životě. Patřilo k dobrému zvyku posílat přátelům pohlednice s historickými náměty od Adolfa Liebschera či Josefa Mathausera. Zvětšeniny těchto pohlednic, často v barevném provedení, zdobily šenkovny ve městech i na vsích. Symbol Bílé hory se objevil také ve specifické podobě na Moravě. Zde se hlásili potomci Moravanů, kteří statečně bojovali na Bílé hoře, zatímco Češi jako iniciátoři a původci konfliktu je zradili a z bitvy uprchli.

Roku 1904 se Sokolové rozhodli postavit na bělohorském bojišti skromnou mohyly, připomínající zde onu významnou bitvu. Část veřejnosti se nápadu chytla a sochař Stanislav Sucharda a architekt Josef Gočár navrhli monumentální mohyly, z jejíž stavby kvůli nedostatku peněz nakonec sešlo.¹⁶

První republika při svém vzniku hledala pilíře, na kterých by postavila svou ideologii. Jedním ze tří hlavních pilířů¹⁷ bylo husitství. Doba demokracie a vítězství. K husitství pak byla velmi často kladena do kontrastu právě bitva na Bílé hoře jako místo porážky a začátku nesvobody. Za první republiky bělohorský mýtus již v podstatě vyčerpal svůj ideově podmíněný náboj, v situaci konstituovaného moderního národa neobohacoval, tím méně mohl dávat událostem nový smysl.

V dnešní době 21. století je pohled na bělohorský mýtus a zejména pak na popravu na Staroměstském náměstí určitou měrou posunutý jinam, než kam byl zaměřen v meziválečném Československu. Dnes je poprava vnímána jako křivda na

¹⁶ Tamtéž. Str. 296.

¹⁷ V literární historii první republiky se velmi často objevují tři ideologické pilíře, na kterých byla republika vystavěna. Je to již zmiňované husitství. Dalšími významnými pilíři jsou idea obyčejného člověka (budovaná hodně v dílech Karla Čapka) a adorace legionářství.

českém národě. Za první republiky byla však poprava vnímána spíše jako trest za nepovedené povstání. Sami popravení byli často viněni, podle Palackého výkladu dějin, za viníky úpadku národa. Prvorepubliková společnost s ním souhlasila a neměla proto velkou potřebu rehabilitovat popravené. Předpokladem před napsáním práce bylo, že je pobělohorský mýtus vnímán za první republiky podobně jako v dnešní době 21. století, z čehož byly vyvozovány jisté skutečnosti jako například výroční připomenutí popravy na Staroměstském náměstí, při kterém bude snaha odčinit křivdu, která se zde na popravených udála. Jelikož občané meziválečného Československa nevnímali popravu jako křivdu na národě, nekonali se ani monumentální slavnosti napravující křivdu. A nebyla tedy ani masová potřeba odčinit křivdu na pobělohorských exulantech.

Mýtu Bílé hory v dějinách českého národa se věnuje ve své práci několik významných současných historiků. Pro doplnění uvedeme jen ty nejvýznamnější.

Jiří Rak ve své knize *Bývali Čechové* upozorňuje na to, že třistaletá poroba patří v českém historickém povědomí k obdobím nejpobulárnějším a nejčastěji připomínaným.¹⁸

Vladimír Macura svou knihu *Český sen*¹⁹ uvádí jako knihu, „*kteřá podává leckdy překvapivý obraz českého myšlení a českých mýtů 19. století*“. Zajímavé je, že se zmiňuje o Bílé hoře jen velmi okrajově v kontextu vývoje jiných „*českých snů*“. Z jiné autorovy spisovatelské práce je jasné, že Vladimír Macura je v českém prostředí uznávaným odborníkem na národní obrození. Proč tedy neuvádí mezi „*českými sny*“ bělohorské téma? Nebylo toto téma v době národního obrození 19. století tak aktuální, jak bychom předpokládali? V ranějším svém díle *Znamení zrodu* V. Macura charakterizuje jungmannovskou Prahu mimo jiné konkrétními pražskými lokalitami, především Vyšehradem a Vltavou, Karlovým mostem a Bílou horou. „*... ty jsou postihovány jen kuse, nikoliv ve svodu dokreslujících detailů, ale naopak až okázale beze stop po jakémkoliv lokálním koloritu, nikoliv jako ‚obrazy‘, ale spíše jako ‚příznaky‘. Jejich charakteristika se omezovala na několik prvkovou množinou tematických atributů ani slovně příliš neobměňovaných.*“²⁰

¹⁸ RAK, Jiří. *Bývali Čechové*. Jinočany: H & H, 1994. Str. 129.

¹⁹ MACURA, Vladimír. *Český sen*. Praha, 1998.

²⁰ MACURA, Vladimír. *Znamení zrodu*. Jinočany, 1995.

Na rozdíl od Macury Josef Petráň ve své knize Staroměstská exekuce věnuje podstatný prostor právě bělohorskému mýtu v české kultuře. Věnuje se pohledu do literárních děl českých spisovatelů, ale i vnímání Bílé hory většinovou populací.

1.2. Třistaleté výročí poprav na Staroměstském náměstí

V roce 1921 uplynulo kulatých 300 let od poprav 27 pánů na Staroměstském náměstí. Jubilejní oslavy trvaly od 20. do 21. června 1921 a byla s nimi zpřístupněna také výstava památek na popravu.

Svou vzpomínkovou knihu Jan Herben uvádí slovy, která vystihují jeho postoj k bělohorské tragédii:

„My zavrhli jsme nejlepší své lidi, České Bratry jen proto, abychom učinili ústupek Římu a tento ústupek způsobil celou tragedii našeho utrpení. Kdybychom za svými lidmi stáli, jako jsme za nimi stáli v dobách husitských, nikdy nemohlo dojít k onomu ponížení, jehož bylo svědkem náměstí Staroměstské dne 21. června 1621.“²¹

Na pietní slavnost uctění 300. výročí poprav 27 českých pánů na Staroměstském náměstí dne 21. června 1621 přijelo do Prahy na pozvání Národní rady československé a Kostnické jednoty 59 hostů z českých emigrantských osad v Polsku. Při této příležitosti se poprvé jednalo o možnosti reemigrace, i když hned zpočátku se objevily značné administrativní a finanční potíže. Repatriační úvěr ministerstva sociální péče byl určen pouze pro československé státní občany, zástupci lidové a agrární strany měli námitky proti zaměření celé akce. Původní představa o reemigraci snad dvaceti tisíc českých exulantů musela být časem podstatně zmírněna.

Na oslavy 300. výročí poprav vůdců povstání dorazil i potomek nejslavnějšího exulanta J. A. Komenského Jiří Viktor Figulus²² s dcerou Gertrudou Viktorií z Jižní Afriky. J. V. Figulus vykonal cestu do Čech jednak s úmyslem zúčastnit se vzpomínkových slavností, ale také chtěl opatřit českou výchovu své

²¹ HERBEN, Jan. 1621. *Vzpomínka na 300 leté výročí poprav*. Praha, 1921. Str. 3.

²² Narozen 23. ledna 1858 v Frankensteinu v Pruském Slezsku.

jediné dceři. Autor článku do sborníku *Naše zahraničí*²³ Augustin Seifert shledal dokonce shodné charakteristické rysy (oči a nos) J. V. Figuly s jeho dávným předkem. Další shoda mezi těmito dvěma příslušníky jednoho rodu je českobratrské smýšlení, což dotvrzuje sílu tradice, která se zachovala i po tolika staletích i přes mnohé putování po cizích krajích. Mimoděčně tak přichází potomek osmé generace J. A. Komenského naplnit jeho slova z *Kšaftu umírající Jednoty bratrské*: „*Na Tebe, národe český a moravský, vlasti milá, zapomenouti nemohu při svém již dokonalém s tebou loučení.*“ J. A. Komenský dal v roce 1649 své dceři Alžbětě při její svatbě drahocenný diamantový prsten, který má dědit nejmladší syn v rodě jako památku na ztracenou českou vlast. Právě tento prsten přivezl s sebou zpět do vlasti i J. V. Figulus. Po jeho smrti má prsten zdědit jeho dcera Gertruda, protože v rodě nejsou synové. J. V. Figulus navštívil při cestě po Československu mnohá památná místa z dějin Jednoty bratrské, popřípadě přímo místa spjatá s životem J. A. Komenského. Ocenil náboženskou snášenlivost a všeobecnou úctu k památce Komenského a Českých bratří. Autor na konci článku vyslovuje přání či snad až realistický předpoklad, že J. V. Figulus se i přes svůj nynější návrat do Jižní Afriky natrvalo usídí na území Československa. Vyznívá z toho, že to by byla konečná a zasloužená satisfakce a dokončení myšlenky nejznámějšího českého exulanta.

Velmi zajímavý je pohled do malé publikace od Jana Herbena - *Vzpomínka na 300leté výročí popravy z roku 1921*. Zde je popisována Bílá hora a poprava jako největší křivda na národu, která se kdy stala. Na konci publikace je pak strana nadepsaná heslem „*Krásnou ozdobou bytu každého uvědomělého Čecha jsou vlastenecké obrazy*“ pod tímto heslem následuje vyobrazení dvou kreseb od akademického malíře Karel Šimůnka.²⁴ Jejich názvy jsou *Exulanti* a *Návrat*. Na prvním z nich je muž vyhlížející hrdě a zároveň smutně zpět, jehož nohy objímají plačící děti. Druhá kresba s názvem *Návrat* zachycuje ženu plačící muži na kolenou v troskách domu, který stojí na úpatí hory Říp. Obě vyobrazení odkazují k pobělohorské emigraci.

Jan Herben napsal k 300. výročí exekuce 27 pánů na Staroměstském náměstí ještě jednu publikaci – *Poprava českých pánů na Staroměstském náměstí v Praze*

²³ SEIFERT, Augustin. *Poslední potomek J. A. Komenského J. V. Figulus v Praze*. Praha, 1921. Str. 107.

²⁴ Viz obrazová příloha č.1.

21. června 1621.²⁵ Zde podrobně popisuje celý exekuční akt. Na konci knihy pak velmi krátce popisuje subjektivním protikatolickým pohledem vývoj v českých zemích následující po krvavém představení na Staroměstském náměstí. Zmiňuje se zde o utlačování a úpadku českého národa po Bílé hoře. „*Dnové žádných talentů v literatuře, umění, vědě, takže po čase nebylo v české řeči knihy než snář, modlitby a kuchařské učebnice, psané jazykem tzv. svatováclavským, jenž měl vyplnit z národa jazyk kacírů, bible kralické a Komenského... Dnové, za nichž národ český vymazán bez mála z knihy živých národů.*“²⁶ Za pozornost na postoji J. Herbena stojí, že zmiňuje pobělohorskou dobu z mnoha pohledů jako katastrofickou pro český, národ, což dokládá mnoha četnými příklady. Otevřeně se hlásí k tradici Jednoty bratrské, což dokazují například zmínky o bibli kralické a Janu Ámosovi Komenském. Nikde se však nezmiňuje o pobělohorské emigraci a velkém množství emigrantů, jejichž odchod velmi poškodil české země.

Knihy popisující velmi podrobně popravu na Staroměstském náměstí *Koruna neuvadlá mučedníků božích českých*²⁷ vyšla poprvé tiskem v exilu Křesťanském roku 1631. Od té doby vyšla tiskem několikrát. Za zmínku stojí výtisk k 300. výročí poprav českých pánů. Ve vydání z roku 1931 byla přílohou *Píseň o vyhnání a vyhnancích z vlasti*,²⁸ která se tematicky obrací i k pobělohorským exulantům. Jinak se tato kniha vůbec nezmiňuje o náboženské emigraci po Bílé hoře.

Mimo velké oslavy 300. výročí poprav českých pánů na Staroměstském náměstí se konala i další slavnost tematicky spjatá s pobělohorskou tradicí. Bylo to 250. výročí úmrtí Jana Amose Komenského. Při této příležitosti dostal Komenský přívlastky jako *největší český emigrant* či *největší syn československého národa vůbec*.²⁹ K této příležitosti se Národní rada československá³⁰ usnesla na zřízení Komenského stálé školy a pensionátu pro děti československých zahraničních krajanů. Dne 17. listopadu 1920 se také NČR usnesla provést akci pro reemigraci potomků dávných českých exulantů po Bílé hoře a pro zřízení samostatné

²⁵ HERBEN, Jan. *Poprava českých pánů na Staroměstském náměstí v Praze 21. června 1621*. Str. 30.

²⁶ Tamtéž. Str. 30.

²⁷ ROSACIUS HOŘOVSKÝ Jan. *Koruna neuvadlá mučedníků božích českých*. Praha, 1931.

²⁸ Viz textová příloha č. 1.

²⁹ SEIFERT, Augustin. *Pro návrat potomků českých emigrantů*. Praha, 1923. Str. 146.

³⁰ Zkratka NŘČ

reemigrantské obce *Újezdu Komenského* na velkostatku, který by byl za tím účelem vyvlastněn při provádění pozemkové reformy. Porozumění pro repatriaci pobělohorských emigrantů tehdy vyjádřili i hlavní představitelé československého státu jako prezident T. G. Masaryk či ministr zahraničních věcí Edvard Beneš, jakož i zpravodajové Státního pozemkového úřadu.

Nálady za první republiky nebyly plně nakloněny repatriaci pobělohorských exulantů. Téma Bílé hory bylo tehdy rozmělněno v mnoha projevech, ale i v každodenním životě prostřednictvím například obrazové produkce. Z kontextu oslav týkajících se památných událostí spojených s pobělohorským mýtem, můžeme pozorovat, že úsilí o repatriaci bylo, ale byla to akce malé skupiny Čechů. Jistě to nebyl celonárodní postoj. Co se týče odborných publikací, které vyšly v době první republiky, ty se tragičnosti Bílé hory věnují,³¹ ale již nezmiňují, popřípadě velmi okrajově zmiňují, velkou emigrantskou vlnu, která následovala po bělohorských událostech. Větší pozornost odchodu exulantů věnují umělci – spisovatelé, malíři, kteří se však zabývají spíše křivdou, která národu vznikla díky porážce stavů na Bílé hoře a následném odchodu části inteligence do zahraničí.

Při zkoumání prvorepublikových oslav dotýkajících se svou tematikou Bílé hory, bylo našim předpokladem, že oslavy budou monumentálního charakteru, protože se konečně v době svobody bude chtít český národ vyrovnat s bělohorskou křivdou. Náš předpoklad se z části naplnil, protože oslavy opravdu proběhly za přítomnosti potomků pobělohorských exulantů v duchu snahy vyrovnat se s křivdou, ale nebyly to celonárodně významné akce. I myšlenka narovnání minulosti skrze repatriaci exulantů se během oslav 300. výročí staroměstské popravy vyskytuje, ale média jí věnovala velmi málo pozornosti. Z toho plyne, že to byla iniciativa pouze úzké skupiny jedinců a ne celonárodní postoj.

Jedním z důvodů, proč oslavy 300. výročí popravy 27 českých pánů, nebyly podle našeho očekávání celonárodní událostí, byl pravděpodobně jiný než dnešní historický pohled na samotnou exekuci. Jak už bylo zmíněno výše. Dalším důvodem bylo velké rozmělnění bělohorské tematiky v prvorepublikové atmosféře.

³¹ Například HERBEN, Jan. *Poprava českých pánů na Staroměstském náměstí v Praze 21. června 1621*. Praha, 1921.; znovu vydání ROSACIUS HOŘOVSKÝ, Jan. *Koruna neuvadlá mučedníků božích českých*. Praha, 1931.

1.3. Pobělohorská emigrace

Při zkoumání problematiky emigrace je potřeba se zaměřit na skutečné důvody vedoucí k odchodu z vlasti. Obecně se k emigraci z českých zemí v 16. – 18. století přiřazuje přízvisko *náboženská*. Je to však správné? Vystihuje plně toto přízvisko důvody, proč lidé odcházeli ze své vlasti? Například emigrace v 16. – 18. století mohla mít i důvody politické či socioekonomické. V následující kapitole se pokusíme na tyto otázky odpovědět.

Počátek masivní emigrace v 16. století je datován k bitvě na Bílé hoře v roce 1620. Bělohorská bitva je v evropských dějinách zaznamenána jako počátek třicetileté války, která byla hroznou katastrofou trvající 30 let. Po vítězství habsburského rodu začala v českých zemích násilná rekatolizace.

Rekatolizační snahy se projevíly vykazáním protestantských duchovních a učitelů ze země, čímž započal pobělohorských exil. Nejslavnějším pobělohorským emigrantem je biskup Jednoty bratrské Jan Amos Komenský, který byl nucen opustit vlast v roce 1628.

Další násilné rekatolizační snahy postihly především měšťanské rodiny. Majitelé domů, kteří se nechtěli vzdát svého protestantského vyznání, byli velmi často vzati do vězení, kde si měli vše dobře rozmyslet. Do jejich domů se nastěhovali vojáci, jimž byly dovoleny v podstatě všechny svévolnosti, což zahrnovalo mimo jiné i panské obsluhování. Našetřený majetek měšťanů tak velmi rychle ubýval a nebylo málo případů, kdy si musela rodina na uživení vojáků ve svém domě půjčovat vysoký obnos peněz. Mnoho měšťanů po čase neodolalo a přijalo katolickou víru. Někteří však vytrvali a nesli statečně všechny následky, čímž byl v mnoha případech odchod za hranice.

Venkovskému lidu bylo po Bílé hoře upíráno právo na odchod. Pro poddané byla emigrace trestná. Byla to pro ně těžká doba, kdy jen pouhé vlastnictví Bible mohlo mít za následek nejtěžší tresty. Bible byla však pro nekatolíky důležitým životním směrnicím, svícím a světlem na cestě životem, jak četli v žalmu 119, kde se píše: „*Světlem pro mé nohy je tvé slovo, osvětluje moji stezku.*“³² Podle Edity Štěříkové odtud pravděpodobně pochází v české historiografii onen sporný pojem

³² Žalm 119, 105

*doba temna.*³³ Jeho domnělý autor Alois Jirásek ho s největší pravděpodobností převzal od pobělohorských exulantů, kteří o době převahy katolické církve v českých zemích tvrdili, že zde není správně čteno a vykládáno Písmo svaté, které má osvěcovat lidskou stezku, která je zahalena tímto ve tmě.

Bezohledná rekatolizace českých zemí vyvolala rozsáhlou emigraci napříč celou českou společností, ke které se jednoznačně hodí přízvisko náboženská. Nebyla to emigrace dobrovolná a z velké části to nebyla ani emigrace politická. Důvody, které vedly lidi k opouštění vlasti, byly jasně vymezeny náboženskou tematikou. Komenský a jeho spolupracovníci na *Historii o těžkých protivenstvích církve české* se bránili, když jim bylo odpíráno označení exulanti, na místo něhož byli označováni pouze jako emigranti. „*Nepřátelé mezi tím těch, kteří z vlasti ustoupili, nechtěli je nazývat exulanty, ale emigranty (tj. ne vyhnance, ale vystěhovance), jako by ne od císaře vyhnáni, ale vzpourou sami z vlasti vyšli.*“³⁴

Čeští exulanti v počáteční vlně emigrace následující bezprostředně po Bílé hoře považovali svoje vyhnanství za přechodnou záležitost. Velké naděje upírali k sasko-švédskému tažení do Čech v roce 1631-1632, kdy vojsko do Čech doprovázela řada exulantů vracejících se ze Saska. Velkou ránu pro nadějný návrat zpět do vlasti představoval vestfálský mír uzavřený v roce 1648. V něm byli exulanti z českých zemí opomenuti a jejich naděje na návrat tak byla zmařena.

Naděje na návrat do vlasti se rozšířili mezi exulanty naposledy se zvýšenou intenzitou v polovině padesátých let sedmnáctého století. Pak naděje na návrat postupně slábly a přihlásily se s novou silou až po svržení habsburského rodu z trůnu.

Rekatolizační snahy v Českých zemích začaly nést ovoce a již v na počátku 18. století by se dalo říci, že většina obyvatelstva se do katolické církve narodila a byla v ní vychována. V mnohých bývalých evangelických rodinách se však stále ještě tradovalo přesvědčení, že spolehlivou Pravdu lze nalézt jen v Písmu svatém například podle verše z Janova evangelia: „*Posvět' je pravdou; tvoje slova je*

³³ ŠTĚŘÍKOVÁ, Edita. *O pobělohorských exulantech*. Praha, 2009. Str. 10

³⁴ *Historie o těžkých protivenstvích církve české...* Praha, 1888. Str. 227.

pravda.³⁵ Český překlad Bible kralické byl přísně zakázanou knihou, ale v mnoha rodinách byla stále uchovávána v tajných úkrytech.

Podřekl-li se někdo a prozradil-li své smýšlení, které nesouhlasilo s katolickou naukou, byl tvrdě trestán tak dlouho, až se svolil opět přizpůsobit, učinit pokání a veřejně odříkat předepsané vyznání víry, popřípadě odevzdat zakázané knihy. Tresty tehdy byly opravdu velmi tvrdé: bití až do bezvědomí, trápení hladem a zimou ve smrdutých vlhkých sklepech vězení, těžká práce v okovech, odvod do armády, odnětí veškerého majetku, vyhánění z jedné vsi do druhé, někdy i odejmutí dětí, v některých případech i trest smrti.³⁶ Tento výčet postihů není úplný, dala by se vyjmenovat ještě řada dalších nelidských trestů, které museli vytrpět věrní čtenáři Bible a zakázaných protestantských knih. Není proto divu, že ne jeden takový k výslechu předvolaný delikvent, pokud k tomu našel příležitost, místo aby se dostavil do vrchnostenské kanceláře nebo na faru, raději včas uprchl.

Vzdor všemu nebezpečí na cestě přes hranice a vzdor nejistému osudu v chudobě ve vyhnanství, lidé, kteří se nemohli s dobrým svědomím přizpůsobit zemským zákonům, brali na sebe všechna rizika a strádání a hledali útočiště v cizině. Ne všichni pobělohorští emigranti odcházeli kvůli neklidu svědomí, ale právě v pobělohorském exilu, můžeme pozorovat nebývalé množství těchto emigrantů. U mnohých emigrantů se spojilo mnoho důvodů dohromady, mezi nimiž byla velmi výrazná naděje na lepší život v cizině. Odcházeli jedinci, skupiny, ale i celé rodiny. Častá byla i emigrace rodiny, které otce buď ve vězení umučili, nebo ho odvedli na vojnu. Tato rodina neměla nadějně vyhlídky na život ve vlasti. Neměli otce, živitele rodiny, a vesnice je velmi často pod nátlakem katolické církve vyloučila ze svého středu. Zdařená cesta přes hranice nebyla samozřejmostí. Kdo byl na cestě dopaden, trpěl ve vězení. I malé děti a těhotné matky nebyly ušetřeny několika měsíčního krutého věznění.

³⁵ Jan 17,17

³⁶ ŠTĚŘÍKOVÁ, Edita. *O pobělohorských exulantech*. Praha, 2009. Str. 12.

1.4. Pobělohorský exil

Bělohorskou bitvou započala tzv. *permanentní emigrace* protestantů. Podle postupně narůstajícího počtu exulantských kolonií můžeme pozorovat, že rekatolizační nátlak způsobující emigraci neustal po celých 160 let, od dvacátých let 16. století do roku 1781, kdy byl vydán toleranční patent. I po tomto roce odcházeli protestanté z habsburské monarchie, ale jen ojediněle. Celkový počet exulantů, kteří v této vlně odešli pro svou víru z Čech a Moravy, můžeme odhadovat přibližně na půl milionu

V Uhrách, zvláště na Slovensku, nacházeli uprchlíci jazykově příznivé podmínky, ale museli si dát pozor, aby nebyli poznáni, protože jim hrozilo reálné nebezpečí, že budou vydáni zpět. Žili proto v rozptýlení a měnili si jména. Jiná situace byla v Polsku a v Prusku. Zde vznikala celá řada exulantských kolonií, mezi nimi i významná osada Herrnhut (Ochranov), kterou založili v roce 1722 potomci z bývalého bratského sboru ve Fulneku, spravovaného svého času Janem Ámosem Komenským.

Situace v exilu se však ani zdaleka neblížila idylickému životu. Příkladem nevýslovné bídy, kterou exulanti po opuštění vlasti zažívali, může být osud rodiny Morávkovy ve čtyřicátých letech 18. století, který zmiňuje ve své knize *Země otců* E. Štěříková.³⁷ Otec zemřel ve slezském exilu několik týdnů po příchodu. Na věčnost ho brzy následoval nejstarší syn, o něco později další dítě a asi po dvou letech jeho manželka. Nakonec zůstaly z rodiny Morávkovy jen dvě děti, odkázané pouze samy na sebe bez možnosti pomoci od příbuzných, kteří zůstali v Čechách.

Ve vyhnanství netrápila exulanty jen materiální bída. Zažívali nejistotu z budoucnosti, protože se neměli kde natrvalo usadit, ani kam se vrátit. Mimo jiné také trpěli duchovním hladem, protože velmi často dlouho hledali kazatele, který by měl pochopení pro jejich druh zbožnosti a kterému by rozuměli ve svém jazyce.

Jak se velmi vhodně vyjadřuje E. Štěříková k náboženské situaci exulantů, jejich neštěstím bylo, že se dostali naprosto nepřipraveni *do třenic protestantských církví, z nichž každá mohla vykazat kladný vztah k české nekatolické tradici:*

³⁷ ŠTĚŘÍKOVÁ, Edita. *Země otců*. Praha, 2005. Str. 164.

*Luteráni zásobovali po desetiletí české tajné nekatolíky vzácnou literaturou. Pietistická zbožnost byla vhodnou kompenzací všech nebezpečí a utrpení, jímž byli uprchlíci vystaveni.*³⁸ Mnohé ze silně zakořeněných českých zvyklostí (lámání chleba, jednoduchost bohoslužby, odmítání chrámové výzdoby...) byly však těmto církvím cizí. Ani s Církví reformovanou a polskou Jednotou bratrskou se nemohli exulanti ztotožnit s čistým svědomím. Z toho pramenily neshody, které se nikdy nepodařilo plně překlenout.

V roce 1749 byly konečně založeny první dvě české exulantské kolonie: Husinec u Střelína a Friedrichův Tábor u Wartenbergu na území dnešního jižního Polska. Obě tyto kolonie byly velmi rychle přeplněny, takže časem následoval vznik dalších již však menších kolonií.

Potomci českých emigrantů v Pruském Slezsku hledali později své domovy i v jiných zemích. Například v Německu, v Polsku, na Volyni a na Ukrajině. V žádném místě usídlení nemohli úplně zabránit asimilaci, ale tam, kde jich byla větší skupina, byla asimilace velmi zpomalena. Stále zůstávali nápadní svou odlišností.

Heymann Ehrlich ve Střelíně³⁹ a přilehlých koloniích pozoroval tamní české obyvatelstvo padesát let. V roce 1868 se dokonce pokusil o sepsání jejich historie a zachycení zvyků. Velmi si vážil jejich pílě, kázně, čistotnosti a mírumilovnosti. *„Obyvatelstvo je zdravé, urostlé a veselé, ale o zvláštní fyzické síle se nedá mluvit, protože postrádají vydatnější stravu. Vydělávají tak málo, že si ji nemohou dopřát. (...) K obdělávání půdy používají krav.“*⁴⁰

V roce 1802 se Čechům v cizině naskytla dobrá příležitost k založení nové exulantské kolonie. V Polsku, nedaleko Piotrkowa, koupili statek Zelov,⁴¹ který byl dost velký na to, aby se na něm usadila větší skupina exulantů a jejich dospělých dětí. Sešli se zde rodiny v celé pestrosti pobělohorské emigrace. Mnozí z nich kvůli přesídlení do Zelova opouštěli zařízení hospodářství jinde, protože doufali, že si zde postaví kostelík a povolají si svého kazatele. Jejich naděje se nakonec splnila, ale museli si na to ještě dlouho počkat.

³⁸ ŠTĚŘÍKOVÁ, Edita. *Vztah českých emigrantů s jejich potomků k vlasti*. Praha, 1995. Str. 17.

³⁹ Dnes v jižním Polsku.

⁴⁰ ŠTĚŘÍKOVÁ, Edita. *O pobělohorských exulantech*. Praha, 2009. Str. 12.

⁴¹ Polsky Zelów.

Na Volyni byli Češi hospodářsky nejvyspělejším elementem kraje. České osady a jednotlivá obydlí se znatelně lišily od sídel příslušníků jiných národností. Ve městech představovali volyňští Češi zámožnou vrstvu řemeslníků a obchodníků, byli majiteli četných hostinců a dílen. Jednotlivci byli nejzámožnějšími občany celého kraje.⁴²

Proč se pobělohorští emigranti začali vracet až po vzniku samostatného Československa? Vždyť již v roce 1781 Josef II. vyhlásil v Čechách a na Moravě toleranční patent, týkající se náboženské svobody. Avšak privilegované postavení si i po jeho vydání uchovala stále římskokatolická církev. Vedle ní však bylo trpěno vyznání augšpurské (luterské), helvetské (kalvínské) a řeckopравoslavné (tzv. nesjednocení Řekové). Vyhlášená tolerance byla velmi omezená, ale umožňovala protestantům přežít s čistým svědomím za cenu odříkání a mnohých obětí. Občansky byli příslušníci tolerovaných církví zrovnoprávněni s katolíky. Směli provozovat řemesla, nabývat cestou dispenze akademických hodností a městských práv a zastávat veřejné úřady. V praxi však dosahovali vyššího společenského postavení mnohem nesnadněji, nežli příslušníci *panujícího náboženství*. Konec proudu emigrujících po vyhlášení tolerančního patentu dokazuje, jaký byl pravý důvod odchodu z vlasti. Při pohledu na neutěšenost podmínek v začátcích v zahraničí, můžeme konstatovat, že to nebyla rozhodně touha po lepším bydle. Situace ve vlasti však z náboženského hlediska nebyla optimální a ti, kteří již delší čas žili ve svobodě v cizině, se jen těžko odhodlávali k návratu. Kdysi opuštěné statky ve vlasti byly už beztak ztraceny.

Když byl v Čechách v roce 1781 zveřejněn toleranční patent, určovala život v emigrantských vesnicích již několikátá generace. Ta se v emigraci narodila, nebo tam přišla v útlém dětství. Synové převzali hospodářství, které jejich otcové zakládali s vypětím všech sil. Není proto divu, že jim tato místa byla milá a nechtělo se jim je opouštět za příslib pouhé tolerance. E. Štěříková tvrdí, že se dochovaly zprávy o několika rodinách, které se po vydání patentu vrátily zpět do vlasti.⁴³ Jisté však je, že návraty do vlasti po vydání tolerančního patentu byly ojedinělé.

⁴² VACULÍK, Jaroslav. *Dějiny volyňských Čechů. II., (1914-1945)*. Praha: 1998. Str. 72.

⁴³ ŠTĚŘÍKOVÁ, Edita. *Vztah českých emigrantů a jejich potomků k vlasti*. Praha, 1995. Str. 17.

Mnoho z pobělohorských exulantů se také v cizině hlásilo k církvím, které nepatřily v českých zemích mezi státem uznané církve. Na příkladu baptistické církve, ke které se hlásil největší zelovský emigrantský sbor, můžeme velmi dobře vidět, kolik nesnázi pramenilo z neuznání církve státem. I po tolerančním patentu například nesměly baptistické sbory v rakouské monarchii navštěvovat děti do 14 let, vyjma těch, které se narodily baptistickým rodičům. Praxe úřadů byla taková, že nedovolily rodičům, kteří přestoupili k baptistům, aby převedli také své děti, natož aby je vodili do shromáždění. Rodiče náležející k baptistům tak v neděli navštěvovali bohoslužby, ale své děti museli nechat doma. Někde se dokonce vyžadovalo, aby děti navštěvovaly katolické náboženství. Těžko se tak budovaly sbory bez dorostenecké generace. Školní úřady nechtěly dlouho uznat baptistické náboženské vyučování dětí za rovnocenné s vyučováním státem uznaných církví. Děti, které měly jinak výborný prospěch, ale nespĺnily nauku v římskokatolickém náboženství, nemohly například postoupit do vyšší třídy.

Není proto divu, že exulantům v cizině, ke kterým se zprávy z domoviny donesly, se moc nechtělo vrátit. Ale již za Rakouska Uherska se na jejich stranu postavil T. G. Masaryk, sám člen evangelické církve, a zasadil se o zlepšení jejich situace. Byla tedy velká naděje, že za první republiky, jejímž prezidentem se stal T. G. Masaryk, bude situace protestantů mnohem příznivější.⁴⁴

1.5. Exulanti v cizině ve 20. století

K výraznějším návratům pobělohorských emigrantů do vlasti došlo až ve 20. století. Zaměříme se teď proto na situaci exulantů v zahraničí ve 20. století.

Na Volyni⁴⁵ byla na počátku 20. století největší část potomků pobělohorských emigrantů. Zde nebylo tak velké nebezpečí asimilace. Naopak, spíše můžeme prohlásit, že v meziválečném období 20. století došla situace do bodu, kdy se spíše čečizuje Volyň, neboť ve všech oblastech území bylo možné se dobře domluvit česky. Československý velvyslanec v Polsku Juraj Slávik roku 1936 navštívil polskou část Volyně. Podle jeho cestovní zprávy volyňští Češi vzpomínali,

⁴⁴ NOVOTNÝ, Józsa. *Masaryk a jeho českoslovenští baptisté*. Str. 160.

⁴⁵ Volyň je označení pro historickou oblast na dnešní severozápadní Ukrajině ležící mezi řekami Prypjat' a Západní Buh, severně od Haliče a Podolí. Volyň dělíme po první světové válce na západní (polskou) Volyň a na východní (sovětskou) Volyň.

že za ruské nadvlády před první světovou válkou požívali větší vážnosti a úcty. Neměli sice české školy, ale tento nedostatek tíživě nepociťovali. S polským kulturním a politickým životem prý nesrostli a neměli k němu citový vztah.

K uchování národního charakteru zahraničních Čechů přispívali kromě českého školství také české zájmové organizace a také české časopisy. Z českých spolků činných mezi krajanskou menšinou v zahraničí to byly například *Česká beseda* a *Československá obec sokolská*. Dále je třeba zmínit české ochotníky a loutkaře, kteří také vykonali na kulturním poli kus poctivé práce.

Podle svědectví Augustina Seiferta, který měl možnost v roce 1909 navštívit české vesnice v Polsku, si zdejší lidé zachovali dobré povědomí, že jsou Češi, mluvili vesměs česky a vychovávali děti v této tradici při zpěvu starých československých písní. A. Seifert také narazil na skutečnost, že tito lidé byli ještě několik let před jeho návštěvou přesvědčeni, že oni jsou jediný poslední zbyteček slavného kdysi českého národa, který byl po bělohorské bitvě rozprášen do všech končin světa a jeho zbytek byl ve vlasti utlačen. Podle Seiferta se *tito prostí krajané* o skutečné poměry doma nestarali.⁴⁶ Tuto skutečnost dokládá vlastní příhodou, která se stala jemu a jeho společníku na cestách, J. Auerhanovi.

Po jejich příjezdu v pracovní den za deštivého počasí se na jejich uvítání sešlo několik set lidí v místním kostele.

„Místní kazatel děkoval Bohu, že k nim po letech přicházejí krajané z jejich milované vlasti. Po přednášce doktora Auerhana ujal jsem se slova a tlumočil jsem krajanům těm české pozdravy konstatuje, jak zmohutněl náš národ za posledních sto let obrozenecké práce ve všech oborech osvětového i hospodářského života, při čemž připomenul jsem jeho vzrůst skoro na sedm milionů duší kromě bratří Slováků. Avšak tu nastalo nečekané přerušení mé řeči. Jakoby na povel zašeptalo shromáždění: „Sedm milionů!“ Stařešinové, sedící pod kazatelnou i ostatní lid hlasně počali děkovati Hospodinu, někteří z nich klekající a kloníce se až čelem k zemi. (...) Poznal jsem, jak hluboká

⁴⁶ SEIFERT, Augustin. *Pro návrat potomků českých emigrantů*. Praha, 1923. Str. 145.

*byla vlastenecká láska tohoto zelovského lidu, domnívajícího se, že jest opuštěn a odsouzen k zániku v okolním moři cizoty“.*⁴⁷

Největší exulantská obec v Polsku, Zelov, měla v roce 1909 tyto části: Zelov, Zelůvka, Pozděnice, Josafatov, Faustinov a žilo v ní v tomto roce na 5 tisíc Čechů, ze kterých kromě Tomeše⁴⁸ do té doby nikdo (odnepaměti ani dříve) v Čechách nebyl a z vlasti mezi ně z Čech nikdo také (kromě faráře F. Prudkého z Olomouce) nepřišel.⁴⁹

Na Volyni se touha po návratu vystupňovala ještě prožitím mnoha válečných útrap, které neskončily s mírem ve Versailles. I po roce 1918 následovaly vnitřní bouře a válka ruskopolská, v níž perioda bolševické nadvlády nad Volyní patřila mezi nejhorší chvíle, které zde emigranti museli prožít. Bolševici se dopustili na obyvatelstvu mnoha ukrutností doplněných ještě nuceným rozdělením Volyně na část polskou a na část ruskou. Tím byla roztržena i česká komunita usídlená ve velkém počtu v této oblasti. Největší počet českých obcí byl připojen k Polsku. Týkalo se to osad v okrese rovenském, luckém, vladiměřském a částečně i ostrožském. Zbytek, hlavně osady v okolí Žitomíru a větší část okresu ostrožského, zůstalo pod sovětskou nadvládou.

Před válkou byla v českých osadách na Volyni pouze ruská škola. Jen v několika málo obcích bylo postaráno o vyučování češtiny v mimořádných hodinách. Ke konci první světové války byly péčí Svazu československých spolků na Rusi založeny v českých vesnicích i české školy, v nichž učili čeští učitelé z řad zajatců. Učitelé museli zápasit s naprostým nedostatkem školních pomůcek a jinými obtížemi, ale i tak se jim podařilo posílit národní vědomí nejmladších potomků exulantů po Bílé hoře. Národní vědomí dospělých bylo povzbuzováno již před válkou působením časopisů *Ruský Čech* a *Čechoslovan*. Důkazem tohoto předválečného probuzení českého národního vědomí na Volyni byl vstup celé řady českých hochů z Volyně do České Družiny⁵⁰ hned v prvních dnech jejího založení.⁵¹

⁴⁷ Tamtéž. Str. 146.

⁴⁸ Zmiňuje ho ve svých vzpomínkách A. Seifert (*Pro návrat potomků českých emigrantů*. Praha, 1923. Str. 145).

⁴⁹ SEIFERT, Augustin. *Pro návrat potomků českých emigrantů*. Praha, 1923. Str. 145.

⁵⁰ Česká družina byla za první světové války dobrovolnická jednotka, složená z Čechů, žijících v Rusku a později též z válečných zajatců, předchůdkyně československých legií v Rusku.

Vlivem českého školství za první světové války, i když na velmi chabé úrovni, zatoužili Češi na Volyni i po válce po českém školství, popřípadě po české kultuře. Od toho vede už jen krůček k touze po návratu do vlasti. Po válce nebyl poměr polských úřadů k českým školám na Volyni vůbec příznivý. Polské úřady se české školy snažily v převážné většině přeměnit na školy polské. Tento tlak v mnohém také umocňoval touhu po reemigraci.

Podle svědectví z článku *Několik poznámek k dnešní situaci československé menšiny v Polsku* J. Auerhana, který Volyně několikrát na počátku dvacátých let 20. století navštívil, můžeme také nahlédnout do postoje obyčejných Poláků k české menšině na jejich území. Auerhan se při svých cestách Volyní setkal s několika významnými politiky, kteří byli české menšině pozitivně nakloněni, ale sám přiznává, že je to pouze menšina a že celkový postoj Poláků, zvláště polských úředníků, je k Čechům vcelku nepřívětivý.

Důvodů, které by vedly k touze po návratu do vlasti, měli Češi v zahraničí mnoho. Některé měli společné, jako například odkaz předků, či touha žít v zemi, odkud pocházejí předkové. Protestantská tradice také připomínala exulantům jejich odpovědnost před Bohem za rodinu i za zem, ze které vyšli. Jiné se lišily podle místa pobytu. Rozhodujícím faktorem však je, že mezi českou menšinou v cizině byla výrazná touha po návratu.

⁵¹ AUERHAN, Jan. *Několik poznámek k dnešní situaci československé menšiny v Polsku*. Praha, 1937. Str. 175-176.

2. Pozemková reforma

Návrat pobělohorských emigrantů do vlasti za první republiky je těsně spjat s pozemkovou reformou, která je v meziválečném Československu vymezena léty 1919 až 1935.⁵² Právě díky pozemkové reformě byly uvolněny pozemky, které mohly být následně poskytnuty k osídlení reemigrantům. Nejčastěji byli usídlováni v pohraničních vesnicích, protože jedním z cílů pozemkové reformy bylo narušit v těchto oblastech hegemonii německého obyvatelstva.

Před pozemkovou reformou i po zrušení roboty v roce 1848 soustřeďovaly šlechtické velkostatky ohromné rozlohy venkovské půdy. Protože majetek šlechtických velkostatků byl před jakýmkoliv rozdrobením právně zabezpečen, venkovský rolník neměl šanci získat půdu do vlastnictví. Obdobná situace byla i s majetkem římskokatolické církve. Jediným možným způsobem, jak získat zemědělskou půdu, byl pacht.⁵³ Nedostatek půdy v rukou zemědělců způsoboval velkou rozdrobenost pozemkového vlastnictví rolníků. Vesnice byly často značně přelidněny, a proto desetitisíce venkovského obyvatelstva opouštěly každoročně natrvalo či přechodně své domovy a hledaly obživu ve městě, popřípadě v cizině.

Právě po skončení první světové války v roce 1918 nastaly příznivé podmínky k uskutečnění pozemkové reformy. V této době patřila 1/3 veškeré půdy na území nové republiky velkostatkům, které vlastnila především šlechta. Největšími vlastníky půdy byli Schwarzenbergové s 248 000 hektary a Liechtenštejnové se 173 000 hektary půdy. Celkem se jednalo o 2000 velkostatkářských rodin. K velkostatkům s výměrou nad 1000 hektarů náleželo 22% zemědělské půdy a 30,81% veškeré půdy státu. Její vlastníci představovali jen 0,04% všech majitelů půdy. Malorolníci obhospodařovali pouze 7% půdy československého státu, ale představovali 68% všech vlastníků půdy.⁵⁴

Cílem pozemkové reformy bylo rozdělení velkých soukromých pozemků. Vymezoval ji rámcový zákon (též záborový zákon) ze dne 16. dubna 1919, který

⁵² KUKLÍK, Jan. *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách*. Praha, 2011. Str. 40.

⁵³ Pacht je právní vztah obdobný nájmu, pozemková renta.

⁵⁴ SLEZÁK, Lubomír. *Pozemková reforma v Československu 1919-1935*. Uherské Hradiště, 1994. Str. 4.

stanovil zábor pozemků buď nad 150 ha zemědělské půdy, nebo nad 250 ha celkové půdy. Provedení pozemkové reformy bylo svěřeno Státnímu pozemkovému úřadu.⁵⁵ Dne 30. ledna 1920 došlo k vydání nového zákona (tzv. přidělový zákon), který rozdělával zabraný majetek. Dne 8. dubna 1920 pak vstoupil v platnost náhradový zákon, který určoval velikost náhrady zabrané půdy. Nejintenzivněji probíhala reforma v letech 1923-1926 a do roku 1938 prošlo touto reformou cca 4 miliony ha půdy.

Průběh pozemkové reformy v Československu probíhal velmi podobně jako v ostatních dvaadvaceti evropských státech po první světové válce. Stát prostřednictvím Pozemkového úřadu nuceně přebíral za náhradu část půdy velkostatkářů, kterou potom opět za finanční náhradu rozloženou na výhodné splátky přiděloval drobným a středním rolníkům. Cílem pozemkové reformy bylo jednak snížení sociálního napětí na venkově vytvořením většího počtu menších a zejména středních vrstev zemědělského obyvatelstva, jednak vytvoření soběstačných středních hospodářství, která se měla stát základem reorganizovaného zemědělství. Specifické pro pozemkovou reformu v Československu bylo, že jejím základním politickým cílem bylo rozrušení velkého pozemkového vlastnictví šlechty a církve.⁵⁶ Dalším politickým cílem pozemkové reformy byla i snaha většinového národa o kolonizaci území na úkor národnostních menšin. V Československu se to týkalo vztahu Čechů jako majoritního národa vůči Němcům v českém pohraničí, popřípadě vůči Maďarům na Slovensku a Polákům na Těšínsku.

V nové československé republice stále přetrvávaly rozpory mezi českými a německými obyvateli. Obě strany měly zcela odlišné představy o společném soužití v novém státním útvaru. Česká politická reprezentace hledala způsob, jak získat kontrolu nad početnou německou menšinou usídlenou především v pohraničních oblastech, a tím zajistit i bezpečnost státní hranice. Pozemková reforma nabízela řešení této otázky, protože díky ní bylo možno uskutečnit narušení kompaktního německého jazykového území a posílit českou menšinu v národnostně smíšených

⁵⁵ Státní pozemkový úřad byl zřízen zákonem ze dne 11. června 1919, č. 330 Sb. z. a. n. Svou činnost zahájil 16. října 1919 a ukončil 1. května 1935, když byl vládním nařízením z 25. ledna 1935 zrušen a jeho agendu i pracovní aparát převzal IX. odbor Ministerstva zemědělství.

⁵⁶ RYCHLÍK, Jan. *Sociální a národnostní dimenze československé pozemkové reformy v mezinárodním kontextu*. Praha, 1994. Str. 43.

pohraničních oblastech. Byla však zvolena metoda nacionální konfrontace, která postrádala velkorysost a vstřícnost. Tato skutečnost pak ještě více zaháněla české Němce do nacionální separace.

Ze strany českých Němců nebyla snaha o usmíření nacionální nevraživosti, jejich postoj spíše směřoval opačným směrem. Svým chybným rozhodnutím se připravili o možnost podílet se na přípravách a schvalování zákonů o pozemkové reformě v Poslanecké sněmovně. Nepodíleli se na koncipování reformy, neměli zastoupení ve Státním pozemkovém úřadě ani ve správním výboru. Nacionálně motivovaný přístup českých Němců k pozemkové reformě jim velmi ublížil a usnadnil také české agrární straně zmocnit se organice pozemkové reformy. Následkem toho byly v národnostně smíšených územích prosazovány ‚české národní zájmy‘. Pod tímto heslem se rozumělo převádění přídělové půdy v rámci pozemkové reformy do rukou spolehlivých českých uchazečů.

Německá pohraniční populace se přirozeně cítila diskriminována. Ostré reakce politické reprezentace českých Němců na postup kompetentních československých státních orgánů vytvářely v pohraničních oblastech ohniska napětí a nacionální nevraživosti.⁵⁷

Naděje vkládané do pozemkové reformy ohledně národnostní skladby pohraničí se plně nenaplnily. Průběh pozemkové reformy česko-německé vztahy spíše zkomplikoval, než zjednodušil. Češi a Němci zde nežili pospolu, ale vedle sebe. Na variantu vzájemné spolupráce nebyly oba národy připraveny. Národní příslušnost považovala česká i německá populace za nejvyšší hodnotu a také za nepřeklenutelnou bariéru.

Nebylo příliš reálné počítat s tím, že se do kolonizačních snah v pohraničí zapojí početné obyvatelstvo z vnitrozemí. Situaci vystihuje ve svém článku Karel Sommer: *„Neznámé, nacionálně velmi exponované prostředí v německém jazykovém území a v oblastech národnostně smíšených potenciální zájemce o vnitřní kolonizaci spíše odrazovalo, než lákalo.“*⁵⁸ Proto byli do kolonizace československého pohraničí zapojeni také Češi, kteří přicházeli z ciziny, nevyjímaje

⁵⁷ SOMMER, Karel. *Průběh a výsledky pozemkové reformy v pohraničí českých zemí*. Olomouc, 2003. Str. 104.

⁵⁸ VACULÍK, Jaroslav. *Participace zahraničních Čechů na československé pozemkové reformě ve dvacátých letech*. Str. 75.

pobělohorské emigranty. Úskalím tohoto konceptu bylo, že pobělohorští repatrianti přicházeli ze slovanského prostředí bez znalosti německého jazyka do silně germanizovaných vesnic.

Státní pozemkový úřad se nezdráhal zapojit pobělohorské emigranty do připravované kolonizační akce, ovšem s podmínkou, že každý uchazeč bude disponovat provozním kapitálem minimálně 30 tisíc Kč. Vzhledem k tomu, že Češi v zahraničí z velké části neměli k dispozici takovýto obnos peněz, obrátila se Kostnická jednota s výzvou k národu o umožnění návratu i méně majetným, popřípadě i nemajetným. Podpora měla proběhnout formou darů a bezúročných půjček ze stran jednotlivců a organizací. Přestože byla akce podpořena výkonnými výbory českých politických stran, Národní radou československou a Československou obcí sokolskou, nedosáhla sbírka očekávaných výsledků.⁵⁹

Repatriace pobělohorských exulantů narážela na odpor velkostatkářů, jejichž pozemky měly být určeny k osídlení navrátilců. Jednalo se zejména o knížete Jana Liechtensteina, Jana Schwarzenberga, Aloise Liechtensteina, Maxe Lobkowicze a další. Jan Schwarzenberg například urychleně prodával své pozemky na Lovosicku, aby znemožnil vybudování plánované reemigrantské osady Újezd Komenského.⁶⁰

Kostnická jednota požadovala v Čechách pro osídlení reemigrantů schwarzenberské dvory Lovosice, Sulejovice, Vchynice a Želechovice v celkové rozloze 1 160 ha, panství Encovany u Litoměřic patřící tajemníkovi československého vyslanectví u dvora sv. Jakuba v Londýně Maxu Lobkowiczovi v rozloze 300 ha, dvory Claryho Aldringena Kladruby, Teplice, Doubravice a Prasetice v rozloze 450 ha. Celkem se jednalo o 2 000 ha, kde by bylo možno umístit až 200 rodin. Na Moravě byl požadován především tzv. Velký dvůr u Zábřeha v rozloze 611 ha, jehož majitelem byl Jan Liechtenstein.⁶¹

Počátkem roku 1926 byla zřízena jako poradní sbor Ministerstva sociální péče *Komise pro vystěhovalectví a kolonizaci* ke studiu a přípravě praktického řešení otázek spojených s vystěhovalectvím, přistěhovalectvím a kolonizací doma i v cizině. Předsedou komise byl sám ministr sociální péče. Komise doporučila přiděl

⁵⁹ VACULÍK, Jaroslav. *Participace zahraničních Čechů na československé pozemkové reformě ve dvacátých letech*. Str. 75.

⁶⁰ Tamtéž. Str. 75.

⁶¹ Tamtéž. Str. 75.

půdy reemigrantům zastavit nebo omezit jen na zcela výjimečné případy. Nespatřovala důvod k likvidaci osad a skupin našich kolonistů v cizině, pokud jsou pevně zakotveny a lze jim zajistit ochranu před útiskem a násilnou denacionalizací. Výjimku pro případnou reemigraci doporučovala jen u jedinců finančně zdatných a zemědělsky vzdělaných.⁶²

Do roku 1926 se podařilo vypravit čtyři transporty s pobělohorskými reemigranty, které vyústily v usídlení 646 repatriantů, což je 117 rodin, na těchto vesnicích: Žerotín u Zábřeha na severní Moravě, Vikýřovice u Šumperka, Suchdol u Fulneku, Sulejovice, Čížkovice a Siřejovice u Lovosic, Encovany a Polepy u Litoměřic, Holůbkov na Žitném ostrově o celkové výměře 1068 ha, na 92 nově zřízených nebo adaptovaných usedlostech.⁶³ Při pohledu na právě popsanou situaci se nelze divit, že českým reemigrantům mohlo usídlení v nevstřícném, nehostinném a nacionálně uzavřeném území vyvolat silné traumatické zážitky. „*Bylo velmi obtížné (a možná i kruté) pokoušet se o adaptaci a integraci kolonistů z ciziny do prostředí nacionálně militantního, s odlišnou mentalitou a kulturní identitou, které je nevívalo a také si je nepřálo.*“⁶⁴

Pozemková reforma byla nepochybně nejhlubším zásahem do majetkových poměrů v celé zemi od pobělohorských konfiskací. Mělo jít v podstatě o napravení následků pobělohorského zabírání majetků. Tvoří se nám zde takto symbolický most, který je však neukončen, protože pobělohorští exulanti půdu po Bílé hoře ztratili, ale za první republiky se jim zpět symbolicky podařila získat jen malá část, kterou si museli zakoupit. Dokončení tohoto symbolického mostu, můžeme spatřovat až v pozemkové reformě po druhé světové válce, která umožnila následný mnohem větší návrat a usídlování pobělohorských exulantů v české vlasti.

⁶² SOMMER, Karel. *Průběh a výsledky pozemkové reformy v pohraničí českých zemí*. Olomouc, 2003. Str. 74.

⁶³ Tamtéž. Str. 62.

⁶⁴ Tamtéž. Str. 75.

3. Návrat

Jako nebyl odchod do ciziny v 17. a 18. století pro exulanty lehkou záležitostí, tak ani návrat do vlasti se neobešel bez stesku. Velmi trefně to ve svých vzpomínkách dokládá zelovský rodák a reemigrant po druhé světové válce Vladislav Jelínek: „*Loučíme se s Tebou, Zelově, Zelůvku, Požděnice, Josefátové a jiné vesničky. My, potomci českých exulantů, vzpomínáme často na rodnou zemi, usedlost, kde nyní poroučí jiný hospodář.*“⁶⁵

3.1. Situace v Československu v době repatriace

Československá republika ve svých raných letech zápasila v oblasti migrace obyvatelstva s mnoha problémy. Bylo potřeba repatriovat bývalé státní zaměstnance habsburské monarchie. Velkým úkolem byla i repatriace válečných zajatců z právě uzavřené světové války. Dále se na území Československa rozmohla velká vlna emigrace, mnoho lidí odcházelo například do západní Evropy v touze po lepším bydlení. Do toho všeho toužili po návratu do vlasti i „obyčejní“ Češi bydlící v zahraničí.

Za první republiky přicházeli zpět do vlasti krajané z mnoha koutů světa. Vraceli se sociálně ekonomičtí emigranti z Rakouska a Německa, političtí utečenci z Ruska, potomci náboženských exulantů z Polska, připraveni byli i mnozí krajané v USA a v balkánských zemích.⁶⁶ Například v letech 1918-1921 reemigrovalo z Ruska do nové Československé republiky více než 10 000 Čechů a Slováků převážně z velkých měst.

O propojených vazbách mezi vystěhovalci, krajany a repatrianty ve vztahu ke státním zájmům bylo možné se přesvědčit v Československu hned v prvních meziválečných letech. Repatrianti a reemigranti byli zpočátku provizorně ubytováni na pražských nádražích v železničních vagoncích, později v táborech v Motole, Terezíně, Plané.⁶⁷ Až roku 1922 byla v Pardubicích zřízena karanténní stanice pro

⁶⁵ JELÍNEK, Vladislav. *Po stopách českých bratří v Zelově*. Praha, 1947. Str. 3.

⁶⁶ VACULÍK, Jaroslav. *Poznámky k meziválečným českým a slovenským migracím*. Brno, 2009. Str. 76.

⁶⁷ Tamtéž. Str. 77.

transporty reemigrantů. Ti byli z Pardubic následně posíláni do domovských obcí.⁶⁸ Repatriční akce byla oficiálně ukončena 30. června 1923, pouze pro československé příslušníky v Rusku, Rakousku a Německu byla prodloužena do 31. prosince 1923 a definitivně byla ukončena k 30. červnu 1924.⁶⁹

V letech 1922-1930 reemigrovalo 60 tisíc Čechů a Slováků, z toho 22 540 z USA, 11 329 z Rakouska a 6 597 z Maďarska.⁷⁰ Statistika reemigrace byla založena na registraci osob, jež v cizině obdržely vízum k cestě do Československé republiky. Z Rakouska, Polska, Ruska, USA a dalších zemí se do osvobozené vlasti vrátilo podle dobových odhadů údajně až na 200 tisíc osob.⁷¹

Repatriaci vojáků a válečných zajatců provádělo Ministerstvo národní obrany a repatriaci státních zaměstnanců z doby Rakouska – Uherska Ministerstvo veřejných prací. Od července 1920 se repatriace civilního obyvatelstva ujalo Ministerstvo sociální péče. Československé zastupitelské úřady zasílaly ministerstvu seznamy žadatelů o reemigraci. Povinností žadatelů o reemigraci bylo předložit dokument o československém státním občanství, vysvědčení chudoby nebo nemajetnosti, osvědčení o nutnosti návratu do vlasti, prohlášení, že uhradí náklady reemigrace a potvrzení o zajištění ubytování v Československé republice.⁷²

Touha po nápravě starých křivd v souvislosti s repatriací pobělohorských emigrantů byla v novém československém státě veliká, ale tuto ušlechtilou touhu přebíjela skutečná realita a potřeba řešit palčivé problémy. Předně to byla velká emigrace československých obyvatel do zahraničí. Mnoho z nich se před odjezdem zdržovalo v Praze, kde byli nuceni čekat na povolení k vystěhování. Další z nich odcházeli do ciziny zcela nepřipraveni a bylo potřeba jim věnovat mnoho pozornosti, protože se často dostávali v zahraničí do velmi tíživých situací. V problematice repatriace pak byla aktuální otázka návrat do vlasti krajanů, kteří v cizině nepobývali delší čas a popřípadě měli v Československu své příbuzné.

⁶⁸ V domovské obci měl občan nárok na domovské právo, což je osobní právní poměr určité osoby k určité obci, jehož obsahem byl nárok na nerušený pobyt v obci a na chudinské zaopatření. (podle Příručního slovníku naučného, Praha 1962)

⁶⁹ ⁶⁹ VACULÍK, Jaroslav. *Poznámky k meziválečným českým a slovenským migracím*. Brno, 2009. Str. 77.

⁷⁰ Tamtéž. Str. 77.

⁷¹ Tamtéž. Str. 78.

⁷² BROUČEK, Stanislav; VASILJEV, Ivo. *K charakteristice československé vystěhovalecké politiky mezi dvěma světovými válkami (dokončení)*. Praha, 1985. Str. 151.

Do této situace přicházejí potomci pobělohorských emigrantů, toužící po návratu do vlasti, kteří měli v cizině v určitém slova smyslu stále zajištěné životní podmínky a kteří nemají v Československu příbuzné a tedy ani konkrétní místo, kam se mohou vrátit. Bylo proto velmi lehké odsunout jejich otázku na vedlejší kolej. Nejednalo se o problém, který by bylo třeba vyřešit hned, netlačila zde existenciální otázka. Jednalo se zde předně o ideovou repatriaci a tu ve shonu dvacátých let 20. století bylo velmi lehké zatlačit do pozadí. Nelze se proto divit, že problematice kolem pobělohorských emigrantů bylo věnováno poměrně málo pozornosti. Rozhodně méně než samotní exulanti očekávali. V některých případech by se dalo říci, že jim bylo věnováno příliš málo prostoru a že byli nezaslouženě opomíjeni.

Československá vláda dávala přednost udržení českých emigrantů v jejich dosavadních působištích, protože jejich odchodem by se oslabily pozice českých menšin v cizině. V této souvislosti se doporučovalo reemigrovat pouze příslušníky těch českých menšin, kterým hrozilo nebezpečné odnárodnění. Naproti tomu byla odmítána reemigrace početných českých minorit na Volyni a v Jugoslávii. Jak o tom svědčí i zápis z jednání československé vlády, konaného 2. května 1919 v Praze:

„Pokud se týče Čechů usedlých ve východní Haliči, Volyňsku atd., nesluší se podporovati jejich snahu směřující k návratu na území Československé republiky, nýbrž naopak dlužno pro ten čas na ně vhodným způsobem, zejména prostřednictvím zástupce ministerstva národní obrany ve Stanislavově plukovníka dr. Poláka, působiti, aby tyto rodiny, kteréž mají na území bývalého Ruska nemovitý majetek a obživu a jsou tamějšími příslušníky, ukvapeně se nezbavovaly svého majetku a nevydávaly se všanc nebezpečí, že stržené peníze za prodaný nemovitý majetek a jiný majetek budou vzhledem ke světovému posuzování ceny ruských a ukrajinských peněz majetkem velmi pochybným, následkem čehož by tyto rodiny vystaveny byly v Československé republice svízelnému životu, který by i přes nejlepší

*vůli nemohl býti vzhledem k dosavadním stísněným poměrům hospodářským, finančním, zásobovacím, ubytovacím atp. zlepšen.*⁷³

V postoji československé vlády nelze spatřovat neochotu či negativní vztah k zahraničním Čechům. Její postoj lze hodnotit spíše jako realistický, protože pro organizovanou reemigraci ve větším měřítku nebyly skutečně vhodné ekonomické podmínky v nově vzniklé Československé republice. Jak už jsme zmiňovali výše, jednalo se také o udržení pozic českých zahraničních minorit v zahraničí.

Jednání československé vlády reagovalo na celkovou situaci masové reemigrace. V celém jednání vlády nikde nepadla konkrétní zmínka o pobělohorských emigrantech, ti jsou specifickým a ojedinělým případem mezi Čechy v zahraničí. Na situaci ohledně jejich návratu působilo více faktorů než na návrat ‚obyčejných‘ Čechů z ciziny.

3.2. Repatriace pobělohorských emigrantů

Předně byli pobělohorští emigranti specificky vymezenou minoritou i mezi Čechy v zahraničí. Byli jasně odlišní svou pohnutou historií nedobrovolného odchodu z vlasti. Jejich odlišnost ještě umocňovalo setrvání v protestantské víře jejich předků. Česká společnost pod heslem „*odčinit hříchy habsburské monarchie*“ měla snahu vyřešit i tuto pohnutou historii. V návratu pobělohorských emigrantů tak hrála, na rozdíl od jiných repatriací, velkou roli ideologie.

Důvodů, proč se pobělohorští reemigranti chtěli vrátit, je několik. Některé důvody jsou specifické pro místa jejich pobytu.

Jedním z podstatných důvodů vedoucích k reemigraci byla neutuchající touha po návratu do vlasti, ke které byli vedeni svými předky. Ti museli svou vlast opustit, ale nikdy se nevzdali naděje, že se jednou vrátí a k podobnému postoji vychovávali po mnoho generací i své potomky. Ve chvíli, kdy se díky pozemkové reformě v Československé republice naskytla příležitost k návratu, nemuseli nad rozhodnutím k cestě do vlasti mnozí z nich dlouho váhat. Cítili se být Čechy.

⁷³MACHARMKOVÁ, Raisa, ed., MALÉ Irena, ed.. *Z protokolů schůzí první československé vlády 1918-1919*. Praha, 1974. Str. 106.

Život emigranta v kterékoli zemi má sám o sobě stinné stránky. Okolí jim dává kdykoliv najevo, že jsou cizinci. Dalším důvodem, který mohl vést k usnadnění rozhodnutí ohledně reemigrace, byl celkový útlak české kultury, který zažívaly mnohé z českých vesnic po první světové válce, zapříčiněný silicím nacionalismem majoritních národů. O uchování svého národního povědomí museli vystěhovalci neustále bojovat. Zoufalá situace českých osad pobělohorských emigrantů byla ještě umocněna chybějícími bohoslužbami v českém jazyce.

Z Volyně byla podána žádost o repatriaci zdůvodněná nebezpečím z dalšího vývoje zdravotního stavu volyňských Čechů, vyplývající z blízkých příbuzenských sňatků v malých komunitách.⁷⁴

Na území polského státu mnozí čeští muži odmítali sloužit v polské armádě, a tak se vyskytl ještě další důvod k odchodu do vlasti, snaha vyhnout se vojně.

Naproti tomu Češi v Rusku viděli, kam stát spěje po komunistické revoluci, a toužili se dostat do demokratického Československa. Proto když myšlenku repatriace potomků českých exulantů podpořil sám prezident T. G. Masaryk, neměli někteří z nich důvod, proč váhat.

Při návratu šli reemigranti do nejistoty. Nevěděli, co je ve staré vlasti čeká. Místo pro usídlení jim bylo přiděleno, takže si nemohli v mnoha případech ani vybrat vyhovující nemovitost. Navíc opouštěli důvěrně známou komunitu a vydávali se do neznámého prostředí, kde nikoho neznali. Pouto k rodnému kraji, rodným domům v německé, popř. polské zemi, stálo proti jakési iracionální lásce k vlasti.

Jak píše v několika svých pracích J. Auerhan, který byl zasvěcený do poměrů týkajících se českých emigrantů, představovali si všichni zainteresovaní návrat Čechů zpět do vlasti mnohem snadnějším. Nejsnadněji si ho představovali právě potomci exulantů, protože pro ně to byl stále ještě sen, který je najednou možno uskutečnit a oni přes očekávání splnění svých dávných tužeb a pro neznalost situace v nově vzniklé republice, neviděli celou situaci realisticky. Byli přesvědčeni, že mají právo na velkostatkářskou půdu, která byla, jak se domnívali,

⁷⁴ DUFEK, Vladimír. *Návrat volyňských Čechů do vlasti v archívních materiálech*. Praha, 1997. Str. 9.

kdysi odňata jejich otcům. Domnívali se, když nyní se díky pozemkové reformě velkostatky parcelují, že stačí jen, aby se o půdu přihlásili, a během několika málo let se všichni přestěhují do osvobozené vlasti.

K rozhodným kroků vedoucím k repatriaci potomků pobělohorských emigrantů dal podle tvrzení A. Seiferta⁷⁵ rozhodný podnět Jan Auerhan svým článkem z listopadu 1919 v novém sborníku *Naše zahraničí*. J. Auerhan patřil již před válkou k nejlepším znalcům problematiky zahraničních Čechů a později se podílel na přípravě repatriace pobělohorských emigrantů. Zde uvádíme úryvek z jiného jeho článku, nesoucího se v podobném duchu. *Výzva pro potomky českých emigrantů*, kterou uveřejnil v časopise *Nové Čechy*:

„Dnes je Bílá hora pomstěna, ale potomci těch, kdož v důsledcích Bílé hory vyštváni byli z vlasti, posud jsou v cizině. Dnes odčiňují se následky Bílé hory; myslím, že je naší povinností umožnit potomkům českých emigrantů návrat do volné, osvobozené vlasti. Velkostatky, jež vítěz bělohorský bezprávnou konfiskací odejmul české šlechtě, budou vráceny národu. A je, myslím, požadavkem dějinné spravedlnosti, aby některý z těchto velkostatků byl prodán potomkům českých emigrantů, kteří by na jeho pozemcích založili svoji vlastní osadu. Zachránili bychom tím českému národu řadu dobrých, poctivých, pracovitých, řádných českých lidí, věrných synů a dcer českého národa, kteří vroucně touží vrátit se do staré vlasti. A splatili bychom tím dluh své minulosti.“⁷⁶

Repatriační akce se po mnoha žádostech krajanů o návrat do Československé republiky ujalo z pověření Národní rady československé ústředí československých evangelíků Kostnická jednota, za součinnosti podpory Státního pozemkového úřadu.

Kostnická jednota, Národní rada československá a Národní jednota severočeská podaly koncem roku 1920 žádost o přiděl půdy na Lovosicku za účelem zřízení Újezdu Komenského a o přiděl půdy na Litoměřicku a Teplicku ke kolonizačním účelům.

⁷⁵ SEIFERT, Augustin. *Pro návrat potomků českých emigrantů*. Praha, 1923. Str. 148.

⁷⁶ AUERHAN, Jan. *Výzva pro potomky českých emigrantů*. Praha, 1924. Str. 34.

Koncem roku 1920 byla z podnětu Národní rady Československé poskytnuta Kostnické jednotě podpora 300 tisíc korun na přípravné práce a Ministerstvo sociální péče také uvolnilo 1 milion korun na zřízení Újezdu Komenského na Lovosicku.⁷⁷ O zřízení této osady pro 30 – 40 rodin (asi 200 osob) rozhodla Národní rada československá 17. listopadu 1920 ke 250. výročí smrti J. A. Komenského.⁷⁸

Kolonizace a reemigrace postupovala jen pozvolna. Prvním konkrétním výsledkem bylo v roce 1922 přidělení cca 130 ha v Zábřehu na severní Moravě 14 rodinám z polského Zelova, Lodži a Volyně. Obec Zábřeh příchozím odmítla dát domovské právo. Do obecního svazku je přijala s velkou ochotou až obec Hrabová.

Mnohem obtížněji se prosazovala myšlenka na zřízení Újezdu Komenského. Původní návrh počítající s velkostatkem Fulnek byl definitivně zamítnut pro diplomatické překážky, neboť majitelky tohoto velkostatku byly sestřenice belgického krále.⁷⁹

Předpokládalo se, že Státní pozemkový úřad vyčlení pro kolonizaci na Lovosicku dostatek půdy a zemědělských budov, protože k návratu do vlasti se přihlásilo přes 800 rodin exulantů. Z projektu v takovéto velikosti nakonec sešlo.

Půda uvolněná díky pozemkové reformě dovolovala usazovat postupně skupiny reemigrantů v severních Čechách na Lovosicku a na Litoměřicku, na Moravě na Šumpersku, Záhřebsku a Kravařsku a částečně i na Slovensku. Cílem usídlování pobělohorských repatriantů právě v těchto oblastech mělo být posílení české menšiny v národnostně smíšeném pohraničí.

Československý stát po světové válce se nemohl za repatriační akce zcela finančně zaručit. Poskytl obnos pohybující se kolem 1 milionu korun.⁸⁰ Vzhledem k tomu, že sbírky Kostnické jednoty vynesly jen přes 400 tisíc korun, většinu nákladů na nákup půdy a hospodářských budov a jejich opravu nesli sami reemigranti. V roce 1922 představovala hodnota zakoupených nemovitostí 755 tisíc

⁷⁷ SOMMER, Karel. *Průběh a výsledky pozemkové reformy v pohraničí českých zemí*. Olomouc, 2003. Str. 61.

⁷⁸ J. A. Komenský zemřel 15. listopadu 1670 v Amsterdamu.

⁷⁹ Tamtéž. Str. 61.

⁸⁰ Podle J. Vaculíka stát přispěl do roku 1925 pouhými 732 tisíci korun. VACULÍK, Jaroslav. *Participace zahraničních Čechů na československé pozemkové reformě ve dvacátých letech*. Uherské Hradiště, 1994. Str. 76.

korun. Na konci dvacátých let byla hodnota šesti emigrantských kolonií v Čechách a na Moravě přes 14,5 milionu korun. V průběhu dvacátých let se sledovala rentabilita těchto zemědělských podniků, které vzhledem k původním nejnětějším nákladům začaly přinášet zisk až koncem dvacátých let.

K repatriaci se nakonec přihlásilo celkem 841 rodin, což je 4 205 osob, ze Střelínska, z Horního Slezska, ze Zelova v Polsku, z Volyně a z Ukrajiny.

3.3. První transport

Již na podzim roku 1920 rozhodla Národní rada československá o provedení repatriace potomků pobělohorských emigrantů z Ruska, Polska a Pruska. Trvalo však velmi dlouho, než samotná repatriace začala. Snaha o zdárnou repatriaci se posunula dopředu 24. srpna 1922, kdy rozhodl Státní pozemkový úřad o přidělu Velkého Dvora u Zábřehu na severní Moravě s rozlohou 139 ha pro 15 rodin potomků pobělohorských exulantů žijícím v té době v Zelově, Lodži a na Volyni. Vyvlastněný Velký Dvůr náležel před pozemkovou reformou k zábřežskému panství knížete Jana II. z Liechtensteina, potomku rodiny, která se zapsala velkým dílem do pobělohorského vývoje státu.

Po zakročení československého vyslanectví ve Varšavě projevil konečně polské úřady ochotu a nezbytnou benevolenci a ve středu 27. prosince 1922 ze železniční stanice v Lasku vyrazil první reemigrační vlak o 28 vagonech s pobělohorskými exulanty⁸¹ do nové Československé republiky.

Kvůli průtahům na polských železnicích trvala samotná cesta vlakem třikrát déle, než se počítalo. Zato ve stanicích na československém území, počínaje Bohumínem, byla prokazována cestujícím, podle svědectví A. Seiferta, bratrská ochota a nezištná pozornost. V Olomouci, kam dorazili reemigranti na Nový rok 1923 v půl šesté ráno, očekávali vlak zástupci Národní rady československé z Prahy, jejímž jménem je uvítal redaktor Jan Hejret přímo v osobním voze vlaku. Při další jízdě z Olomouce byly podány reemigrantům potřebné informace a byly jim také rozdány výtisky právě vydané knihy *Pozdrav z vlasti*. Na příjezd vlaku do

⁸¹ Seznam exulantů v prvním transportu do Zábřeha na Moravě, Obrazová příloha č. 2.

Zábřehu na Moravě i přes časné novoroční hodiny čekalo velké obecnstvo. Byli tu přednosta okresní politické správy Laštůvka, vrchní zdravotní rada doktor Fisher, přednosta železniční stanice Šíp, komisař Státního pozemkového úřadu Zahradníček, okresní školní inspektor Merta, představenstvo náboženské českobratrské obce, představenstvo a členové Sokola, odbor Národní jednoty olomoucké, ženský spolek Zora a občané ze sousední obce Hrabová, jež nově příchozím přislíbila domovské právo.⁸²

Na uvítání zazněla národní hymna *Kde domov můj*, jíž následovaly proslovy. Za Kostnickou jednotu příchozí přivítal Kratochvíl, za odbor Národní jednoty J. Malý a za Národní radu československou A. Seifert, který o celém napsal vzpomínkový článek do sborníku *Naše zahraničí*.⁸³ Na uvítací proslovy odpověděl s díky reemigrant J. Matějka ze Zelova, který svou řeč zakončil provoláním slávy panu prezidentu T. G. Masarykovi. Pohoštění na přivítanou připravili členové Sokola a spolku Zora. Následně se v aule nedalekého gymnázia konala děkovaná bohoslužba vedená J. A. Kohoutem, českobratrským farářem z Olomouce. Poté navštívili potomci pobělohorských exulantů hospodářská stavení Velkého Dvora, kde byly pro ně připraveny ubikace. Do Velkého Dvora byl také dopraven dobytek, hospodářské nářadí a nábytek.⁸⁴

V druhém transportu z dubna 1924 přijela ze Zelova do Čech i Janina Tunklová, rozená Jelínková.⁸⁵ Na návrat do vlasti vzpomíná v rozhovoru z prosince 2008:⁸⁶

„Do Čech jsme si s sebou přivezli nábytek a dobytek. My jsme měli 2 koně a 4 krávy. Každý to tak měl. Při příjezdu exulantů do Lovosic v roce 1924 nás velmi hezky přivítal pan Mrvík. Mluvil o tom, že jsme odešli jako Komenský a že jsme lidé věřící.“

⁸² SEIFERT Augustin. *Pro návrat potomků českých emigrantů*. Praha, 1923.s Str. 148.

⁸³ Tamtéž. Str. 147-149.

⁸⁴ Tamtéž. Str. 148

⁸⁵ Narodena 23. června 1910 Pavlu Jelínkovi a Marii, rozené Nevečeřalové.

⁸⁶ Rozhovor zaznamenal synovec pamětnice Pavel Jelínek. Později byl částečně publikován v Informačním věstníku Exulant č. 29 (1/2010). Str. 22-25.

Ideologické pozadí se zohlednilo hlavně u prvního transportu. Dalším transportům se již nevěnovala taková pozornost. Například reemigranti, kteří přišli do Vikýřovic třetím transportem v roce 1925,⁸⁷ neměli zpočátku kde bydlet a oficiálního uvítání se dočkali až čtrnáct dní po příjezdu. Oproti první akci to byla jen skromná událost, které se účastnil farář Radechovský za Kostnickou jednotu, kazatel Tolar jako předseda Bratrská jednoty baptistů, vikář Šedivý z Hrabové a pár zástupců z okresu, armády a jiných korporací.

Při porovnání příjezdu prvního vlaku do Zábřehu a transportu do Vikýřovic je nám ještě více patrná neutěšenost příjezdu vikýřovického transportu. Ani ve sborníku *Naše zahraničí*, který se vyjadřoval k významným událostem týkajících se krajanů, se o příjezdu dalšího vlaku s reemigranty nepíše.

Do konce roku 1926 reemigrovalo do Československa 117 rodin, což je 646 osob. Usadili se na různých místech (Žerotín u Zábřehu na severní Moravě, Vikýřovice u Šumperka, Suchdol u Fulneku, Sulejovice, Čížkovice a Siřejovice u Lovosic, Encovany a Polepy u Litoměřic, Holúbkov na Žitném ostrově) o celkové výměře 1068 ha, na 92 nově zřízených nebo adaptovaných usedlostech.⁸⁸ Bývalí majitelé půdy, která byla reemigranty osídlena, jsou především šlechtici z rodů, které nejvíce prosperovaly po Bílé hoře. Jsou to kníže Jan Liechtenstein, rodiny Schwarzenbergů, Lobkowiczové, Alois Liechtenstein, Dr. Bauer a další.

⁸⁷ Viz kapitola č.5.

⁸⁸ SOMMER, Karel. *Průběh a výsledky pozemkové reformy v pohraničí českých zemí*. Olomouc, 2003. Str. 62.

4. Vikýřovice - Konkrétní případ návratu

V této části práce se zaměříme na konkrétní obec, do které přišli v roce 1925 pobělohorští emigranti z Volyně a Zelova. Obec Vikýřovice leží v Olomouckém kraji asi 5 kilometrů od Šumperku. V době první republiky, kdy do obce přišli pobělohorští emigranti, se převážná většina zdejších usedlíků hlásila k německé obcovací řeči. V roce 1938 byla obec jako součást Sudet připojena k Říši. Změna národnostního poměru obyvatelstva obce nastala po roce 1945, kdy po odsunu Němců prázdné usedlosti dosídlili Češi.

4.1. Příjezd transportu

V pořadí třetí skupina repatriantů se skládala ze dvou částí, ze zelovských Čechů z Polska a mirotínských Čechů z Volyně. Transport mířil také do dvou vesnic. První část reemigrantů se usadila v Encovanech u Litoměřic, s nimiž byli i vedoucí zelovské skupiny Fridrich a Dušík. Mirotínskou skupinu vedl V. Valášek, který se usadil se Vikýřovicích na Šumpersku.

Zaměříme se teď na tu část repatriantů z třetího transportu, kteří mířili do Vikýřovic. Z Čerstochové, kam se z různých nádraží v Polsku (z Lodže, Lasku, Rovna a Ivačkova) sjeli oni čeští repatrianti,⁸⁹ byl ráno na Velký pátek 10. dubna 1925 vypraven jednotný vlak s reemigranty mířícími do Vikýřovic. Původně měli osídlit už v roce 1924 obec Sukolom u Uničova, která byla později přidělena českým legionářům. Změna sídelního prostoru vedla k několika měsíčnímu zdržení odjezdu transportu. Čím více se vlak blížil v dubnu 1925 k hranicím s Československem, tím více bylo patrné mezi cestujícími vzrušení. Vždyť se jim plnil dávný sen mnoha generací před nimi, mohli znovu vstoupit na území vytoužené vlasti, což bylo pro ně velmi neobyčejným zážitkem. Před vjezdem na české území ještě všichni navrátilci upravili své zevnějšky a jali se očekávat uvítání z české strany. Pro tuto příležitost měli zástupci exulantů připraveny projevy a byly nacvičeny sborové čtyřhlasné písně. Návrat do vlasti byl pro reemigranty zlomový historický okamžik a neuměli si představit, že by do republiky vjeli bez povšimnutí. Jaroslav Pospíšil vzpomíná, že *po mnohá léta byly*

⁸⁹ Přesná čísla příchozích se liší. V *Historii sborů BJB v ČSR* je udáno číslo 66. *Pamětní kniha sboru BJB Vikýřovice k 85. výročí založení* udává počet příchozích na 82.

*mezi exulanty vžity představy o slavném návratu, že tak jak otcové s bolestí a v slzách líbali zemi, když se s ní loučili, tak že se budou hromadně vracet synové a líbat zemi se slzou radosti v oku.*⁹⁰

První zastávkou reemigrantského vlaku v Československu byly České Petrovice u Bohumína. Cestující ve vlaku očekávali nějaké uvítání či obřad, ale nic z toho se nekonalo. Podle vzpomínek J. Pospíšila k vlaku přišel pouze přednosta s několika železničáři, jeden četník a celníci. Každý z příchozích se však zajímal pouze o své služební záležitosti, pouze četník se stále usmíval.

I přes neslavný vjezd na československé území nadšení z návratu do vlasti reemigranty neopustilo. Snažili se zachytit, co nejvíce dojmů a hlavně se opravdu nohou dotknout půdy ve vytoužené vlasti. Radostně se pouštěli do řeči při každé příležitosti a vyzvídali o zdejších poměrech. J. Pospíšil ve svých vzpomínkách zmiňuje rozhovor s jedním železničářem v Bohumíně, který zásadně neschvaloval jejich přistěhování a navíc všecko haněl, republiku i její vládu včetně prezidenta Masaryka. To bylo pro příchozí neobvyklé a bolestné, protože mnozí přicházeli z polských poměrů, kde by se nikdo neodvážil nic říct proti Pilsudskému.

Během cesty po českém území se navrátilci nevyhnuli komplikacím. Jednalo se například o bramborovou sadbu, kterou s sebou vezli. Byl vydán zákaz dovozu brambor z ciziny pro nebezpečí zavlečení rakoviny brambor. Úřady jim proto chtěly všechny brambory odebrat a zničit. Nakonec se podařilo celou sadbu, která byla shledána zdravou, uhájit až na dva pytle. Celá situace zapříčila několika hodinové zdržení v cestě k novému domovu.

Kolem páté hodiny ranní 11. dubna 1925 reemigrantský vlak zastavil na nádraží v Olomouci. Sem přišli svým rodinám naproti příbuzní, kteří již přijeli do Československa dříve. To pozvedlo náladu v celém vlaku a všichni plni očekávání se vydali na poslední část cesty do Šumperku. Ještě než dorazili na šumperské nádraží, potkali sedláka z Postřelmov. Jeho postoj mnoho z příchozích velmi bolestně zasáhl. Sedlák totiž prosazoval názor, že je už v této oblasti těsno a oni, reemigranti, přichází akorát domácím brát půdu.

⁹⁰ POSPÍŠIL, Jaroslav. *Proslov k 25. výročí sboru, ve Víkřovicích 7. května 1950*. Osobní archiv Dobroslava Stehlíka.

Poslední zastávkou vlaku jedoucího z Polska byl Šumperk. Ani zde však útrapy cesty neskončily. Okresní zvěrolékař nedovolil vykládat dobytek dříve, než všem kusům odebere krev pro krevní zkoušku. Po tak dlouhou dobu však nemohl být dobytek uzavřen ve vagonech, takže muži dobytek vyložili i přes zákaz. Zvěrolékař pak více než čtrnáct dní jezdil pro odběry krve do Vikýřovic. Ze šumperského nádraží do několika kilometrů vzdálených Vikýřovic museli reemigrantské rodiny dostat svůj majetek svépomocí. Při stěhování jim pomohlo 5 repatriantských rodin, které se do Československa přistěhovali již dříve. Byli to Julián Janko, Josef Munčinský, Josef Matys, Josef Němeček, Rudolf Tuček a Josef Marek ze Zábřehu. Stěhování probíhalo až do pozdních nočních hodin 11. dubna 1925, ale mnozí nestačili všechn svůj majetek přepravit do Vikýřovic a museli se pokračovat i následujícího dne, na Velikonoční neděli.

4.2. Počátky ve Vikýřovicích

Stěhování ze Šumperku reemigranti zdárně dokončili 12. dubna 1925. Horší však bylo, že se neměli kam nastěhovat. Díky pozemkové reformě mohli reemigranti přes zprostředkování československých úřadů zakoupit vikýřovický dvůr, který byl až do roku 1924 majetkem rodu Liechtensteinů. Tento dvůr byl rozparcelován na 16 usedlostí. Prvními majiteli půdy byli rodiny: Pavel Dušek, Karel Hovorka, Dobroslav Jersák, Julian Janko, Josef Jelínek, Pavel Kratochvíl, Karel Malý, Josef Matějka, Vilém Matějka, Josef Munčinský, Karel Němeček, Josef Němeček, Josef Pospíšil, Teofil Špringl, Josef Tuček, Václav Valášek.⁹¹ Hospodářské usedlosti stavěné pro ně z prostředků Kostnické jednoty však ještě nebyly dokončeny. Dvůr, který jim byl přidělen, nebyl pro tolik rodin zařízen. Museli proto v začátcích bydlet po dvou, po třech rodinách v jedné místnosti, ve které byla jen jedna kamna a mnohokrát pouze jedno okno. A ještě se některé rodiny nevešly do světnic a museli se uchýlit na bývalou sýpku.

Obyvatelé Vikýřovic byli při příjezdu emigrantů uprostřed příprav na velikonoční svátky. Na přípravy na největší křesťanské svátky však nově příchozím nezbyl vůbec čas. To i přestálá cesta, nepřilíš vřelé přijetí ve staré vlasti i stesk po

⁹¹ MALÁ, Slavěna. *Návrat potomků českých exulantů do Vikýřovic r. 1925*. Vzpomínky zaznamenané 8. června 1975 ve Vikýřovicích. Osobní archiv Dobroslava Stehlíka.

opuštěných domovech zapříčilo, že na Velikonoční neděli byla mezi příchozími stísněná nálada. Podle vzpomínek Jaroslava Pospíšila bylo na některých ženách vidět, že plakaly.

Za této nezáviděníhodné situace se však nevzdali. Během poledne na Velikonoční neděli se V. Valáškoví, T. Špringlovi a J. Pospíšilovi podařilo vyjednat s řídícím učitelem B. Minářem propůjčení jedné třídy české školy ke shromáždění. Na tomto prvním shromáždění v novém domově promluvil Václav Valášek a Josef Pospíšil. Narychlo sestavený pěvecký sbor zazpíval dvě velikonoční písně.

Každý z navrátilců se určitě v mysli vracel do ciziny, kde zanechal své bratry a sestry v Kristu a kde se ve stejný den oni scházejí k oslavě vzkříšení Pána. Zde bylo na bohoslužbách málo lidí a navíc se mezi sebou ani mnozí neznali.

Druhého dne, na Velikonoční pondělí, kdo jen mohl, jel do Zábřehu za známými ze Zelova a Volyně, kteří tam byli usídleni díky prvnímu reemigrantskému transportu již od roku 1923. Tam mezi svými pookřáli a načerpali síly do dalšího boje na novém místě. Ze Zábřehu také přišla první pomoc do začátků. Tamější reemigranti poskytli krmení pro dobytek i jiné potřebné věci pro první dobu začátků ve Vikýřovicích. Zábřežané také nabyli již mnoha zkušeností a ochotně nově příchozím radili. Stali se tak náhradou za krajany, které museli Vikýřovičtí opustit.

V kronice odboru Národní jednoty ve Vikýřovicích je tento záznam:⁹²

„Začátky kolonistů byly přímo zoufalé. Přišli, když již všichni sousední rolníci měli pole osetá, avšak jim přidělená pole nebyla ani po posledních žních podmínuta, byla zanedbána, travou prorostlá, úplně vyčerpána. Byla to hrozná práce, která vyžadovala nadlidské síly. Nebylo řádného dobytka, nebo také peněz na jiné věci. Této situace využívali mnozí obchodníci s dobytkem a na dlouhý úvěr jim prodávali za horentní sumu úplně bezcenný dobytek, který sotva stál na nohou a tak to bylo i s ostatními potřebami. Pro tolik rodin nebylo dost bytů a ty, co zde byly, nebyly připraveny. Byly to vlastně malé, mokré a smrduté díry, ve kterých se nehodilo bydlet.“

⁹² Publikováno v *Historie sborů BJB v ČSR*. Praha 1994. Str. 100.

Provizorní ubytování na statku nedostačovalo, a tak hned po příjezdu začali reemigranti budovat nová obydlí. Kolem vikýřovické vlakové zastávky bylo rozestavěno z prostředků Kostnické jednoty šest hospodářských usedlostí. Další čtyři byly v plánu nově postavit. Navíc se některé budovy statku měly upravit pro bydlení. Všechny budovy byly s konečnou platností v roce 1928 uzpůsobeny k bydlení.

Na neutěšené podmínky při návratu do vlasti vzpomíná Slavěna Malá:

„Kdybych měla ještě něco říci o vlastních dojmech a vzpomínkách na náš návrat do vlasti, neshodovalo by se to s dojmy ostatních, tehdy dospělých. Vzpomínám si, že mne okouzlovala novota všeho v okolí i lidí. Vše se mi jevilo krásné, krásnější, zelenější a rozkvetlejší, než jsem kdy viděla. Starosti a zklamání rodičů na mne tehdy ještě nedoléhaly. Prvním velkým zklamáním pro bylo, že jsme se ocitli v německém prostředí.“⁹³

Až několik dní po příjezdu⁹⁴ transportu se konalo oficiální přivítání v zahradě místní školy. Dorazil farář Radechovský za Kostnickou jednotu, kazatel Josef Tolar jako předseda Bratrské jednoty baptistů, vikář Šedý z Hrabové jako zástupce nejbližšího sboru Církve evangelické, dále přišli zástupci armády, okresu a ještě jiných korporací. Zpívaly děti z Národní školy. Reemigrantský pěvecký sbor na tuto příležitost nacvičoval již na Volyni a v Zelově duchovní písně. Porovnáme-li tuto slavnost s velkolepým oficiálním uvítáním prvního transportu v nedalekém Zábřehu, vynikne nám neutěšená situace, ve které se vikýřovičtí repatrianti nacházeli. Jejich příjezd měl naplnit sny jejich předků o napravení křivd a lepší budoucnosti ve vlasti. Místo toho byli vrženi do tíživé životní situace, ztrpčované i nezájmem oficiálních struktur.

⁹³ MALÁ, Slavěna. *Návrat potomků českých exulantů do Vikýřovic r. 1925*. Vzpomínky zaznamenané 8. června 1975 ve Vikýřovicích. Osobní archiv Dobroslava Stehlíka.

⁹⁴ Datum oficiálního přivítání se v pramenech liší. J. Pospíšil ve svém proslovu *K čtyřicetiletému trvání sboru* uvádí 14 dní po příjezdu, což by odpovídalo 24. - 26. dubnu 1925. V *Historii sborů BJB v ČSR* je uvedeno datum přivítání jako 1. července 1925 (středa), což měl být den, následující po založení sboru v neděli 31. května 1925. V *Historii* se jedná s největší pravděpodobností o chybu, kterou můžeme opravit na 1. června 1925 (pondělí). Může se jednat o dvě odlišné uvítací slavnosti. Díky shodnému popisu slavností v obou pramenech, se kloníme ke skutečnosti konání pouze jediné oficiální slavnosti.

4.3. Soužití s místními starousedlíky

Stěhování není nikdy lehká záležitost a v případě reemigrantů celou situaci ještě ztěžovala neznalost nového prostředí, nemluvě o starostech s přestěhovaným dobyt看em. Pozornost místních Čechů na sebe nově příchozí připoutali hned první den po příjezdu, protože i za těchto náročných podmínek se na Velikonoční neděli 13. dubna 1925 sešli k bohoslužbám v místní škole. Údiv nad touto skutečností byl částečně ukojen, když se vikýřovičtí usedlíci dozvěděli, že jejich noví sousedé jsou potomci exulantů, vyhnaných pro víru z vlasti, kteří si zachovali věrnost bohoslužbám za každé situace a v každý čas.

Hluboce zakořeněné křesťanské tradice způsobovaly zprvu reemigrantům nemálo potíží při jednání se starousedlíky. Jednalo se například o prodej mléka od dovezených krav. Tuto obchodní záležitost domluvila rodina Josefa Němečka, která přišla do Vikýřovic již na podzim 1924. Mléko skupovala místní Němka a denně ho dovážela do Šumperka, kde je v drobném prodávala po domech. Mlékařka nákup řídila podle poptávky; nevzala vždy mléko všechno. Ale za odebrané mléko platila každý den. Jaké bylo její překvapení, když nové hospodyně v neděli za odebrané mléko nevzaly peníze. V Zelově i na Volyni byl mezi protestanty přísně zachováván nedělní klid, který zahrnoval i zákaz obchodování. V oddělený den se prováděly jen nezbytné práce, naproti tomu v Československu pracovali lidé na poli či na zahrádce a ženy dokonce praly prádlo a muži štípali dřevo. Jednou reemigranti uzavřeli velkou objednávku na 28 setat. Obchodník Pavlík z Bludova přivezl selata nečekaně v neděli. Exulantům to bylo nemilé a zdráhali se selata odebrat, což obchodník nedovedl pochopit. Nakonec sedláci uznali, že se prodejce nemůže vrátit zpět domů s tolika selaty natlačenými v malém prostoru vozu. Bylo tedy dohodnuto, že selata budou odebrána, ale peníze se zaplatí až v pondělí.

Podle vzpomínek Jaroslava Valáška většina místních Čechů jimi pohrdala a jen někteří je přece jen poněkud obdivovali. Slavěna Malá ve svých vzpomínkách mluví o vlídném přijetí od Čechů, které se postupem času trochu zhoršilo kvůli neochotě nově příchozích podílet se na českém „kulturním životě“ včetně tancovaček a ochotnického divadla.

Horší vztahy panovaly od počátku mezi reemigranty a Němci. Vikýřovice v roce 1925 měly 1 198 obyvatel, ale pouze 83 z nich byli Češi. Jednalo se tedy o výrazně německé prostředí, ke kterému patřily i dvojjazyčné nápisy. Nově příchozí většinou německy neuměli a místní Němci zase většinou neuměli, ani umět nechtěli česky. Přijímali nově příchozí, které nazývali emigranty, velmi nevlídně, protože území Šumperka a Vikýřovic pokládali za svůj „Lebensraum“. Neradi viděli, když se Čech do obce nastěhoval třeba jen na byt. Podle Karla Sommera němečtí poslanci svedli veliký boj v parlamentu, aby exulanti ony slíbené přiděly půdy nedostali, žádající aby půda byla přidělována Němcům, v jejichž obci leží.⁹⁵ O to horší vztahy nastaly, když repatrianti získali půdu. Pokud potřeboval někdo z nově příchozích jednat na obecním úřadě, musel tak učinit v němčině prostřednictvím tlumočnicka. I v samotném Šumperku se všude mluvilo německy. Jízdenky na nádraží též prodávala Němka. Ze vzpomínek S. Malé vyplývá, že jedině obchodník Kalinger mluvil s reemigranty česky. Němci také odmítli poskytnout nově příchozím právo na domovskou obec. To udělila reemigrantům až nejbližší česká obec Dolní Studénka.

Místní česká komunita uspořádala v březnu roku 1926 oslavy nejslavnějšího exulanta Jana Amose Komenského v restauraci u sklárny v Rapotíně. Na oslavy pozvali i vikýřovické repatrianty. Událost popisuje ve svých vzpomínkách Jaroslav Pospíšil:

„Přišli jsme tam, když přednáška už byla zahájena. Řečníka nebylo skoro vidět pro hustý tabákový kouř. Každý přítomný měl před sebou těžší nebo lehčí alkohol. Bratři s takovými oslavami J. A. Komenského nesouhlasili, a proto zakrátko odešli. Pořadatelé se tomu moc divili a my jsme byli roztrpčeni. Naše představy o českém člověku byly jiné. Mnoho nevěry jsme viděli kolem. Neměli jsme naději, že by někdo ze zdejších Čechů chtěl poslechnout pozvání na cestu spásy a rozhodl se pro následování Pána Ježíše. U Němců také nevěra a nacistické smýšlení jim bránily být jen poslechnout si slovo o Boží milosti.“⁹⁶

⁹⁵ SOMMER, Karel. *Průběh a výsledky pozemkové reformy v pohraničí českých zemí*. Olomouc, 2003. Str. 62.

⁹⁶ POSPÍŠIL, Jaroslav. *K čtyřicetiletému trvání sboru*. Vikýřovice, 1965. Zaznamenaný proslov. Osobní archiv Dobroslava Stehlíka.

4.4. Sbor Bratské jednoty baptistů ve Vikýřovicích

V Zelově žili od roku 1802 potomci českých pobělohorských emigrantů, kteří opustili svou vlast, aby mohli svobodně vyznávat svou víru. Původně byli vyznání evangelického reformovaného. V poslední třetině 19. století přišli někteří z nich do styku s německými baptisty z blízkého Kurowku a byli nově osloveni zvěstí, kterou baptisté hlásali. Díky tomu v Zelově vznikl na počátku sedmdesátých let 19. století vůbec první sbor českých baptistů v zahraničí.⁹⁷ K němu pak směřuje svými kořeny řada sborů na Volyni. Právě z těchto baptistických sborů byli i reemigranti ve Vikýřovicích. Bylo proto nasnadě, že nově založený protestantský sbor se hlásil k baptistickému vyznání. Sbor Bratské jednoty baptistů ve Vikýřovicích je prvním z řady sborů, které vznikly v Československu z nejstaršího českého sboru baptistů v Zelově v Polsku.

4.4.1. Sbor před stavbou modlitebny

Jak bylo výše zmíněno, již po příjezdu konala nová komunita bohoslužby v místní škole. Od té doby začal pestrý a čilý život křesťanského baptistického sboru. Oficiálně byl sbor Bratské jednoty baptistů⁹⁸ ve Vikýřovicích založen 31. května 1925 za přítomnosti předsedy jednoty baptistů kazatele J. Tolara. Počet zakládajících členů byl 46.⁹⁹ Zároveň bylo zvoleno staršovstvo, předsedou sboru se stal Václav Valášek, předsedou sdružení mládeže a dirigentem pěveckého sboru Josef Pospíšil a vedoucím dětské besídky byl zvolen Teofil Špringl.¹⁰⁰

Pravidelná shromáždění sboru se konala každou neděli dopoledne a odpoledne. Prvními pracovníky ve sboru byli Václav Valášek jako kazatel a Josef Pospíšil jako první předseda a druhým kazatel, který také sloužil slovem na stanicích a byl dirigentem pěveckého kroužku. Ještě v roce 1925, po ukončení studia na bohosloveckém semináři, se stal kazatelem nového sboru Karel Jersák.¹⁰¹ Zpočátku se věřící scházeli v české obecné škole za řekou v Rapotíně, kde měli

⁹⁷ *Historie sborů BJB v ČSR*. Praha, 1994.

⁹⁸ Původně Bratské jednoty Chelčického. Viz vysvětlení v úvodu.

⁹⁹ *Seznam zakládajících členů sboru s místem odkud se přistěhovali*. Příloha č. 3.

¹⁰⁰ *Historie sborů BJB v ČSR*. Praha 1994. Str. 100.

¹⁰¹ Tamtéž. Str. 100. Karel Jersák byl synem člena vikýřovického sboru Viléma Jersáka, který se přistěhoval z Wole u Zelova.

pronajatou jednu třídu.¹⁰² Avšak místní řídící učitel B. Minář se od podpory reemigrantského sboru později odklonil, protože nepodporovali podniky Národní jednoty. Nezúčastňovali se pořádaných zábav, tancovaček a i na ochotnickém divadle se odmítli podílet. Proto byl sbor ze školy vykázán ještě v listopadu roku 1925.

Během prvních měsíců nově vznikající sbor navštěvoval často Rudolf Šedý, vikář z Hrabové. Jednou měsíčně také přijížděl z Olomouce sloužit mši kazatel Štifter z Jednoty českobratrské.

Baptisté se museli provizorně scházet na nevyhovující sýpce, která patřila Pavlu Duškovi. V prvním patře byla narychlo upravena čtvrtina prostoru. Místnost to byla k shromažďování zcela nedostatečná už důvodu malého osvětlení, nebyla zde okna. Navíc přepážky byly prkenné a v zimě se zde nemohlo topit. Sbor se proto za velké zimy scházel v obytné světnici Pavla Duška ve staré dvorské budově vedle sýpky.

Tito věřící toužili sloužit misijně, vždyť jejich předci jako misionáři i umírali. Misijně pracovali i v cizině, na Volyni a v Zelově. Brzy si našli misijní pole v Bartoňové, Bohutíně a v Sudkově. Sem také často zajížděli i s pěveckým kroužkem. Kazatelské stanice měli na starosti členové sboru Václav Valášek a Josef Pospíšil. I ve Vikýřovicích se nově příchozí snažili hlásat evangelium a zvat sousedy mezi sebe na bohoslužby. Do shromáždění ve škole se občas někdo z místních nechal pozvat, ale na sýpku už téměř nikdo nepřišel. Styděli se přijít mezi ty, jimiž pro jejich víru ostatní pohrdali.

Ze vzpomínek J. Pospíšila, které přednesl v projevu při oslavách 40. výročí sboru v roce 1965, vyplývá, že ve Vikýřovicích se reemigranti cítili hůře než v cizině. Ve vlasti v porovnání s jejich působištěm v cizině, byla větší mravní volnost, nevíra a náboženská lhostejnost, která byla pro ně naprosto nepochopitelná. Pro pobělohorské emigranty byla víra to nejdůležitější, co v životě měli.

V roce 1927 kazatel Jersák odešel do brněnského sboru. Členové vikýřovického sboru si zvolili druhého kazatele Tomáše Macháčka. Bratr Macháček byl chatrného zdraví, a proto nemohl moc na sýpce sloužit. I v létě tam bylo

¹⁰² Fotografie členů sboru BJB Vikýřovice u české školy viz obrazová příloha č. 3.

chladno jako ve sklepe, proto bratři upravili místnost hned vedle sýpky. Místnost měla jedno zamřížované okno. Byla prvním bytem rodiny Karla Malého, uvolnil ji ve chvíli, kdy se mohl nastěhovat do své novostavby za železniční zastávkou.

Nově vzniklý protestantský sbor měl i četné kontakty s okolními křesťanskými sbory. Hned v roce 1925 navštěvoval sbor vikář Šedý i kazatel Jednoty česko-bratrské Štifter. Jaroslav Pospíšil vzpomíná na jednu návštěvu kazatele Říčaře ještě v roce 1925:

Jednu červnovou neděli ráno přijel k nám na návštěvu bratr kazatel Říčař s manželkou a její sestrou. Uvítali jsme je a bratr Valášek požádal kazatele Říčaře z Pardubic, aby se ujal vedení shromáždění. Bratr Říčař nabídku přijal a shromáždění vedl. Naši hosté hodně zpívali, hned trio, hned duet nebo sólo. Sestra Říčařová měla nádherný libozvučný hlas. Schylovalo se ku konci shromáždění, tu povstal můj otec¹⁰³ (tehdy byl dirigentem sboru a předsedou sdružení) a požádal bratra kazatele, aby dovolil, že my na oplátku také zazpíváme. Po dozpívání písně bratr Říčař zůstal mlčky sedět za stolem, až za chvíli vstal a omlouval se za svou nechápavost, že ani nepomyslel, že bychom byli schopni čtyřhlasého sborového zpěvu. A pak jsme zpívali na jeho přání několik písní a divil se, že každou, o kterou si žádal, umíme.¹⁰⁴

Na této vzpomínce můžeme pozorovat, že český kazatel byl viditelně velmi překvapen vyspělostí pobělohorských reemigrantů. Pravděpodobně očekával nějaké nevzdělané, zaostalé lidi, kteří v zahraničí živořili daleko od české kultury a kteří museli považovat za velkou výsadu dostat se do vyspělého Československa. Pravděpodobně ani ve snu ho nenapadlo, že se česká kultura mezi exulanty zachovala v tak velké míře. Úroveň sboru ho proto velmi překvapila. Můžeme si představit, že i mnozí další obyvatelé Československa čekali něco podobného jako pardubický kazatel Říčař. Když se reemigranti setkali s těmito předsudky, rádi dokazovali, že i přes útrapy v cizině si zachovali svou rodnou řeč i české tradice, výrazně například české písně. Předpoklad o jejich zaostalosti a nevzdělanosti způsobil, že je někteří rodilí Češi nebrali mezi sebe.

¹⁰³ Josef Pospíšil

¹⁰⁴ POSPÍŠIL, Jaroslav. *K čtyřicetiletému trvání sboru*. Vikýřovice, 1965. Zaznamenaný proslav. Osobní archiv Dobroslava Stehlíka.

O reemigranty projevila zájem i vědecká obec, jak je patrné z další vzpomínky Jaroslava Pospíšila:

Jednou po odpoledním shromáždění jsme se zase sešli v jedné rodině a pak společně jsme šli do lesíku na „mísu“. Přijel právě vlak od Šumperka a vystoupili dva páni, potkali jsme se s nimi u zastávky. Zastavili nás a ptali se, jestli známe zde přistěhované emigranty. Přiznali jsme se, že jsme z nich. Při rozhovoru s nimi jsem najednou zůstal s nimi sám, ostatní odešli do lesa. Pánové chtěli, abych je zavedl k nejstaršímu z nás. Zavedl jsem je k nejstaršímu exulantovi, dědečkovi Vilému Jersákovi. Přivítali jsme se s ním a bratr Jersák se jich ptal, jsou-li také kazatelé. Oni mu řekli, že jsou z Brna z Vlastivědného ústavu, a že sbírají historické paměti a zaznamenávají staré české písně, a požádali dědečka, aby jim zazpíval nějakou píseň, kterou v mládí zpíval. Dědeček svolil a zazpíval jim píseň z kancionálku, kterou měl rád. Oni ho přerušovali, a že chtějí píseň ne duchovní, ale lidovou. On se nedal rušit a zpíval jednu sloku za druhou až do konce. Když skončil, znovu mu vysvětlovali, co chtějí. On to nějak nechápal a zazpíval jim píseň nábožnou polskou. Konečně po delším vysvětlování dědeček pochopil, co chtějí, a prohlásil, že on se nikdy světské písně neučil, žádné nikdy nezpíval a ani je nezná. Tak asi takovýto zájem o nás někteří projevovali, ale jen dokud jsme s nimi nemluvili o víře.¹⁰⁵

4.4.2. Stavba modlitebny

Po příchodu do Vikýřovic měla každá rodina mnoho starostí s úpravou svého vlastního obydlí, takže na stavbu modlitebny nebyl čas ani peníze. Jak říká Jaroslav Pospíšil, hned po příjezdu si reemigranti toužili postavit modlitebnu, ale ještě přednější pro ně bylo *postavit na Kristu, jako úhelném kameni, živý sbor, který by byl pevnou hrází proti útokům nevěry a světáctví.*¹⁰⁶

Touhu reemigrantů postavit si vlastní modlitebnu však vyslyšelo mnoho dárců, kteří přispívali do sbírky. Peníze na stavbu se scházely z celého světa.

¹⁰⁵ POSPÍŠIL, Jaroslav. *K čtyřicetiletému trvání sboru*. Vikýřovice, 1965. Zaznamenaný proslov. Osobní archiv Dobroslava Stehlíka.

¹⁰⁶ Tamtéž.

Například když se roku 1926 konala výroční konference Jednoty ve vikýřovickém sboru, moravské župy Bratrské jednoty baptistů, byla na konferenci přítomná exulantka Sekavová¹⁰⁷ z Chicaga. Byla pověřena americkými sestrami, aby je v Československu zastupovala. Zajímala se živě o vikýřovický sbor, a když viděla podmínky, ve kterých se zde shromažďuje sbor – nedostatek světla, nemožnost vytápění přes zimu - rozhodla se pomoci. Po návratu do Ameriky požádala tamější sbory americké Československé konvence o sbírky na stavbu modlitebny ve Vikýřovicích. Tyto sbírky, které organizovaly sesterské kroužky amerických sborů, vynesly 25 tisíc korun.

Nakonec se sešlo tolik darů, že již nebylo možno otálet s výstavbou modlitebny. Členové sboru se tak při svých již četných dluzích upisovali ještě na modlitebnu, někteří až dva tisíce předmnichovských korun. Podle vzpomínek J. Pospíšila jednoho člena sboru například velmi mrzelo, že nemohl dát větší sumu peněz najednou, proto si převzal jistý obnos v záložně, který jí sbor dlužil a mírnými splátkami jej pak splácel několik let.¹⁰⁸

Pozemek pro stavbu modlitebny nabízel hned několik rodin ze sboru. Dobroslav Jersák nabízel pozemek ke stavbě na své zahradě u krátkého mostu pro pěší přes řeku, Josef Pospíšil zase nabízel pozemek pro modlitebnu hned za Kratochvílovými pod třešňovou alejí. Nakonec byl vybrán pozemek ležící dnes u vikýřovické vlakové zastávky asi půl kilometru od centra obce.¹⁰⁹ Původně patřil Julianu Jankovi, který byl členem Jednoty českobratrské. Pozemek pro stavbu byl získán výměnou od bratra Teofila Špringla. Špringl 10 arů daroval a Janko 10 arů sboru prodal. Špringlovo pole sousedilo s polem bratra Janka, proto výměna byla snadná.

Po skončení jarních prací v roce 1928, se začalo se stavbou podle plánů stavitele Melouna. Na stavbě se podíleli všichni členové sboru. Nejvíce však muži, kteří pomáhali stavět, sváželi stavební materiál vlastními povozy a potahy, kopali základy a betonovali, popřípadě byli k ruce zedníkům. Podle vzpomínek Jaroslava

¹⁰⁷ Pocházela také z Volyně, byla dcerou sestry Jana Pospíšila, prvního kazatele českých sborů na Volyňsku.

¹⁰⁸ POSPÍŠIL, Jaroslav. *K čtyřicetiletému trvání sboru*. Vikýřovice, 1965. Zaznamenaný proslov. Osobní archiv Dobroslava Stehlíka.

¹⁰⁹ Viz obrazová příloha č. 12.

Pospíšila nejvíce práce vykonala rodina Jersáková, zejména syn Jaroslav, Roman Dedecius a Josef Pospíšil pak odvedli nejvíce práce tesařské.

Modlitebna byla postavena ve velmi krátkém čase osmi měsíců od jara 1928 do pozdního podzimu téhož roku. Dům měl být slavnostně předán k užívání k výročí desátého roku československé samostatnosti 28. října 1928, ale okresní kolaudační úřad pro nedostatečně provedenou ventilaci záchodu stavbu neschválil. Až po odstranění závady mohla být teprve modlitebna otevřena. Slavnostní posvěcení bylo 11. listopadu 1928.¹¹⁰ Na slavnost přišlo mnoho hostů jak z Bratrské jednoty baptistů, tak i z jiných denominací, jakož i zástupci úřadů.

Zpočátku neměla modlitebna v podstatě žádné vnitřní zařízení. Nebyly lavice, ale pouze prkna. Také chybělo harmonium.

Úředně odhadnutá cena modlitebny byla 106 tisíc.¹¹¹ Dluhů měl sbor mnoho a splácel je více než deset let. V roce 1929 sbor požádal Kostnickou jednotu o finanční pomoc. Pod podmínkou, že se v modlitebně bude moci několikrát do roka konat shromáždění členů Českobratrské církve evangelické a Jednoty českobratrské, poskytla Kostnická jednota sboru 10 tisíc korun. Peníze na stavbu byli vypůjčené nejenom v peněžních ústavech, ale také od soukromníků. Poslední dluh čítající několik tisíc korun nestihl sbor splatit do začátku okupace v roce 1939. Nechtěli p. Plecháčkovou z brněnského baptistického sboru ošidit, proto obnos přepočítali na pšenici a tak dlužili určité množství pšenice. Dluh se podařilo splatit až po skončení druhé světové války, kdy se mohli členové sboru vrátit zpět do Vikýřovic. Dlužná pšenice se přepočítala na novou platnou částku, která byla pak splacena.

Na splátky dlužné částky šel také výdělek každoročního bazaru. Zde se prodávaly věci, které ženy ze sboru po večerech pletly a vyšivaly, dále domácí cukroví a dorty. Prodávající i kupující byli členové a přátelé sboru. Jestliže byla tržba větší než potřebný obnos na splátky, dostala nějaké peníze také nedělní škola.

Nedělní škola byla v těch letech finančně téměř soběstačná. Nebylo dítěte, které by s sebou každou neděli nepřineslo nějaký peníz. O Vánocích tak nebyl

¹¹⁰ Společná fotografie pořízená k slavnostnímu otevření modlitebny viz obrazová příloha č. 10. Pozvánka k slavnostnímu otevření modlitebny viz obrazová příloha č. 11.

¹¹¹ *Zápisník sboru Bratrské jednoty baptistů ve Vikýřovicích*. Archiv sboru BJB Vikýřovice.

nedostatek peněz na tehdejší dobu bohatou nadílku pro děti. Podle vzpomínek Jaroslava Pospíšila se děti také podílely svým podílem na splácení dluhu na modlitebně. Nedělní škola se také zapojila do sbírky na chybějící harmonium. Každý ze žáků a učitelů, který měl narozeniny, dal v nejbližší neděli jako zvláštní dar tolik mincí, kolik mu bylo let. V zápiscích Jaroslava Pospíšila jsou záznamy o výši částky,¹¹² kterou děti a učitelé vybrali. Celkově to bylo 866 korun. Harmonium bylo nakonec koupeno na dluh za 5 409 korun.

Již před stavbou modlitebny fungoval sbor v mnoha odděleních. Například nedělní škola, dorost, mládež či pěvecký sbor. Juraj Hovorka se ve svých vzpomínkách vrací do prvorepublikového vikýřovického sboru, kdy *se zpívali oslavné písně a zaznívali upřímné a vroucí modlitby, děkované, že se směli vrátit do té vlasti, kterou museli opustit jejich předkové.*¹¹³

V letech 1927 – 1937 byl kazatelem vikýřovického baptistického sboru Tomáš Macháček. Na plat kazatele přispívaly z počátku sesterské kroužky v Americe, ale v době hospodářské krize již nemohli peníze posílat. Proto si vzal sbor tuto starost na sebe a stanovil výši platu. Každá rodina přispívala měsíčně 40 až 60 korun. J. Pospíšil vzpomíná, že jeho matka každý den odkládala z tržby na mléko dvě koruny a koncem měsíce tyto peníze přinesla do sboru. Mnoho rodin, však nemělo na příspěvky na plat kazatele, takže se movitější složili a koupili kazatelově rodině krávu a méně majetné rodiny splácely plat kazateli v krmivu.

Ani během hospodářské krize, kdy měli sami baptisté nedostatek, nezapomínali na pomoc ostatním podle zaslíbení z Matoušova evangelia: *Cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratrů, mně jste učinili.*¹¹⁴ Ve sboru existoval sociální odbor, který hledal potřebné a pomáhal jim. Jednou se například do Vikýřovic nastěhovala rodina se sedmi malými dětmi, jejichž otec byl zatčen. Ze sboru za nimi zašli Jaroslav Pospíšil s Pavlem Duškem a zaplatili za ně dluh u obchodníka, který činil 260 korun. Navíc jim donesli ještě další nákup, a tak se mohly nasytit vyhladovělé děti, které byly pozvány i do nedělní školy na vánoční slavnost. J. Pospíšil tuto dobu ve sboru charakterizuje slovy, že se „učili

¹¹² POSPÍŠIL, Jaroslav. *K čtyřicetiletému trvání sboru. Zaznamenaný proslov*. 1965. Osobní archiv Dobroslava Stehlíka.

¹¹³ HOVORKA, Juraj. *Volně zaznamenaný výběr ze vzpomínek bratra Juraje Hovorky*. Osobní archiv Dobroslava Stehlíka

¹¹⁴ Mt 25,40

praktickému křesťanství a lásce k bližnímu, jak učí v Písmu Ježíš. A my jsme potřebným dávali s vědomím, že dáváme z toho, co sami jsme dostali od Boha a v čem nám požehnal.“¹¹⁵

Hospodářská krize se nevyhnula ani členům baptistického sboru ve Vikýřovicích, takže někteří z nich pomýšleli na odchod do Kanady. Avšak modlitebnu, kterou zde vlastnoručně postavili, nemohli mnozí z nich s lehkým srdcem opustit. Někteří se však přeci odstěhovali. Byli to: Josef Špringl s rodinou, Teofil Špringl s rodinou, Rudolf Tuček s rodinou, a ze Zábřehu Josef Marek s rodinou a Slávek Marek s rodinou. Celkem se odstěhovalo do Kanady sedm rodin, což bylo 26 členů sboru.

Tomáš Macháček byl kazatelem sboru deset let, když se v roce 1937 rozhodl pro nemoc a úbytek zraku odejít. Dne 1. května 1937 byl na sborové schůzi zvolen nový kazatel Teofil Malý, který právě ukončil studia na bohosloveckém semináři. Teofil Malý byl členem sboru, syn Karla Malého, který se přistěhoval do Vikýřovic z Českého Háje u Mirotína.

4.4.3. Sbor za druhé světové války

V roce 1938 byly Vikýřovice jako Sudety začleněné do Třetí říše. Tím zde skončil organizovaný český život, přestala existovat česká škola a všechny české spolky. Jediným místem, kde se mohli čeští obyvatelé scházet, byl baptistický sbor, který se tak stal útočištěm i pro mnohé Čechy, kteří nebyli členy sboru. Od roku 1938 do listopadu 1940 panoval zdánlivý klid. Shromáždění se konala pravidelně, i když některé rodiny se musely již odstěhovat do Protektorátu, ale na bohoslužby přicházeli i místní Češi jiných vyznání. Zlom přišel v roce 1941, kdy byli postupně přinucené jednotlivé rodiny vystěhovat se do Protektorátu. Po první vlně nuceného odchodu pěti rodin v dubnu 1941 byl sbor ještě schopen existovat, ale odchod dalších sedmi rodin v červenci 1941 znamenal konec řádného fungování sboru. Počet vykázaných rodin z Vikýřovic dosáhl čísla čtrnáct, když musel na konci roku 1942 opustit sbor kazatel Teofil Malý, který byl následně umučen v koncentračním táboře v Osvětimi. Ve Vikýřovicích tak zůstala pouze jedna členka sboru Růžena

¹¹⁵ POSPÍŠIL, Jaroslav. *K čtyřicetiletému trvání sboru*. Zaznamenaný proslov. 1965. Osobní archiv Dobroslava Stehlíka.

Vlčková, v Rapotíně zůstal Josef Dušek a do Šumperku se uchýlil Karel Hovorka. Modlitebna byla zkonfiskována a nastěhovala se do ní německá firma ETIKETE. Ta odstranila kazatelnu i lavice a do betonové podlahy vysekala šest otvorů pro betonové základy. Chtěli zde vyrábět papírové krabičky a ozdobné etikety na cigarety.

Okupace znamenala odříznutí vikýřovických od českého národa i od baptistů v Čechách a na Moravě. Jaroslav Pospíšil vzpomínal jedno shromáždění ve Vysokém Mýtě, kde ho kazatel představil takto: „*To je bratr, který dvakrát ztratil svou vlast. Jeho pradědeček utíkal z vlasti do ciziny pro víru a tento bratr, když se vrátil do svobodné vlasti, znovu byl vyhnán ze svého domova.*“¹¹⁶

4.4.4. Sbor v druhé polovině 20. století

Hned po osvobození v květnu roku 1945 se začali vracet zpět z různých míst republiky původní členové sboru. Přišli také vojáci Svobodovy armády z Volyňských sborů, kteří se usadili v okolí Vikýřovic a čekali na přistěhování svých rodin z Ruska. Do okolí Vikýřovic a Šumperku se přistěhovali také exulanti z Polska. Již poslední květnovou neděli 1945 se konalo první poválečné shromáždění. V modlitebně nebyly lavice, v podlaze byly betonové základy pro stroje a celý prostor byl zaplněn balíky a bednami.¹¹⁷ Na čelní stěně však zůstal neporušený biblický verš „*Láska Kristova nás víže*“¹¹⁸ a symboly Bible a kalicha. 28. října 1945 se ve sboru konalo slavnostní shromáždění, kde se připomínala dvacetiletá existence sboru a kde se vítali noví přistěhovalci ze zahraničí, mnozí také potomci pobělohorských emigrantů. Ke konci roku 1945 nově organizovaný sbor pod vedením kazatele Macháčka čítal kolem 70 členů. Kazatel to komentoval slovy:¹¹⁹ „*Když jsme přijeli sem v 25. roce, nepočítali jsme s vyhnanstvím, ale stalo se to. Nyní to vypadá jako bych otvíral nový sbor.*“ Ve svém proslovu se také dovolává tradice Jednoty bratrské, zvláště toho, jak se k sobě chovali s láskou. Obnoven byl pěvecký sbor, sdružení mládeže i nedělní škola. Pro chatrné zdraví se musel kazatel Macháček vzdát služby a na jeho místo nastoupil kazatel Vilém Pospíšil. V roce 1946 se ke sboru přihlásili další členové, kteří přišli převážně ze

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Fotografie modlitebny v roce 1945 viz obrazová příloha č. 14.

¹¹⁸ 2. Korintským 5, 14. Bible kralická.

¹¹⁹ Proslov z 8. července 1945 uvedený v *Pamětní knize sboru BJB Vikýřovice k 85. výročí založení*. Vikýřovice, 2010.

sborů z Polska a z Volyně. Sbor proto rychle rostl a již na konci roku měl 120 členů. V roce 1947 se odloučila skupina 22 členů a založila vlastní baptistický sbor v Šumperku pod vedením kazatele Josefa Teofila Tučka.¹²⁰ I tak do sboru ve Vikýřovicích stále přicházeli noví členové a na konci roku 1947 měl sbor 140 členů. V roce 1948 již téměř skončila přistěhovalecká vlna z Volyně a počet členů sboru se tak ustálil kolem čísla 160. Od roku 1949 nastal přísný dohled státu nad církvemi, přesto sbor fungoval nerušeně dál. Od února 1955 byl v rámci politických procesů tři roky vězněn kazatel Vilém Pospíšil. Začátkem roku 1956 měl sbor 180 členů, ale musel se potýkat se silnou proticírkevní politikou, která zahrnovala i dlouhá období, kdy neměl sbor řádného kazatele. V roce 1971 při nástupu nového kazatele Rudolfa Petra sbor začíná svépomocí stavět rodinný dům pro kazatele, který byl dokončen v roce 1974. V dubnu roku 1980 přistoupil sbor k adaptaci interiéru modlitebny podle návrhu Daniela Mathausera.¹²¹ Novým kazatelem sboru se na podzim roku 1980 stal Bohuslav Procházka, kterého ve službě v roce 1989 vystřídal Jan Vychopeň. Po roce 1989 byl zrušen státní dozor nad církvemi a nastala svoboda v práci. V roce 1995 byl do úřadu kazatele dočasně zvolen Jan Obdržálek. Nicolae Lica nastoupil jako kazatel do vikýřovického sboru v roce 1999.¹²² Od roku 2011 vykovává úřad kazatele ve vikýřovickém baptistickém sboru Ivan Stanko. Za celou dobu své existence žil sbor pestrým životem mnoha složek, například nedělní školy, dorostu, mládeže a pěveckého sboru.

Jaroslav Pospíšil charakterizoval výstižně sbor v proslovu v roce 1965 těmito slovy:

„Ačkoliv členové sboru původně pocházejí z míst a sborů různých, mají různou výchovu a různé charaktery, žijí však svorně, tiše a jsou spojeni láskou, jejímž základem je, jak hlásal první verš v modlitebně na čelní stěně napsaný: Láska Kristova nás víže. Sbor mocně věří, že jej sem postavil Pán a že na svém místě je svícem v ruce Hospodinově.“¹²³

¹²⁰ STEHLÍK, Dobroslav. *Historie sboru 1925-1960*. Vikýřovice, 2010.

¹²¹ JERSÁK, Zdeněk. *Historie sboru 1960-1989*. Vikýřovice, 2010.

¹²² MORAVCOVÁ, Lydie. *Historie sboru 1989-2010*. Vikýřovice, 2010.

¹²³ POSPÍŠIL, Jaroslav. *K čtyřicetiletému trvání sboru*. Zaznamenaný proslov. 1965. Osobní archiv Dobroslava Stehlíka.

Potomci pobělohorských emigrantů ve Vikýřovicích si svůj původ připomínali v minulosti nejvýrazněji při oslavách výročí založení sboru. Během existence sboru byly pořádány minimálně každých deset let oslavy výročí založení sboru v roce 1925. Na každé oslavě zaznívaly referáty o založení sboru pobělohorskými exulanty. Nejedním proslovem vyzývá k hrdosti na statečné zakladatele sboru.

Pamětní knihu vydanou 85. oslavě výročí sboru BJB ve Vikýřovicích z roku 2010 uvádí věta: „*Sbor Bratrské jednoty baptistů ve Vikýřovicích je prvním samostatným sborem, který byl založen potomky českých pobělohorských exulantů na území Čech.*“ Z této věty je jasně patrné, že členové sboru jsou si doposud vědomi své historie a jsou na ni patřičně hrdí. Můžeme to doložit i následujícím obsahem publikace, ve které je návratu pobělohorských emigrantů věnováno v porovnání s dalším vývojem sboru poměrně hodně prostoru. V každých citovaných vzpomínkách či proslovech k výročí (*Vzpomínky br. K. Jersáka na r. 1925 a dále; Proslov br. Jaroslava Pospíšila při 25. výročí sboru, Proslov br. Jaroslava Pospíšila při 40. výročí sboru*) je věnováno vzpomínce na příchod reemigrantů do Vikýřovic mnoho místa. Na jednu stranu je tento postoj pochopitelný, protože se tím obrací k počátkům, kterým musíme při rekapitulaci historie jakéhokoliv subjektu věnovat podstatně větší pozornost. Na druhou stranu je jasně patrná hrdost, kterou pociťují členové sboru na své předky a jejich pohnutou minulost.

Pobělohorští emigranti, kteří reemigrovali do Československa ve třetím transportu, přijížděli do Československa naplnit sen svých předků o návratu do sladké vlasti. Sny se však v mnohém lišily od skutečnosti. Místo ideálního života ve vlasti byli vikýřovičtí reemigranti vrženi do neutěšené skutečnosti mezi rozestavěné budovy, do prostředí, které je z velké části německé a kde jimi místní česká i německá komunita pohrdala. Navíc byli odtrženi od svých rodných vesnic a od rodiny a přátel, neznalí poměrů v Československu. Tento jejich osud pak byl umocněn za Protektorátu a následně druhé světové války, kdy museli znovu opustit své domovy a přestěhovat se mimo Sudety.

Přesídlenec čekalo mnoho nečekaných zklamání. Zpočátku především psychických, sociálních a později i politických a hospodářských. Především je překvapilo a zklamalo, že našli v zemi otců tak málo vroucí zbožnosti.

Od pobělohorských emigrantů, kteří přišli do Vikýřovic, se neočekával žádný přínos pro vesnici. Němci je neviděli rádi, protože to byli Češi, kteří narušují jejich Lebensraum. Naproti tomu místní Češi exulanty považovali za zaostalé cizince. Paradoxem na příchodu pobělohorských emigrantů je, do jaké situace se vrátili. Česká vlast byla v myšlenkách exulantů poznamenaná vzpomínkami jejich předků a postupem času podlela silné idealizaci. První generace exulantů si vlast pamatovala jako místo, kde před začátkem rekatolizace měla silný vliv protestantská víra. Za habsburské vlády byly Čechy rájem na zemi, který zadupává do země katolický tyran. Po osvobození pak nic nebránilo tomu, aby se Čechy staly v myšlenkách exulantů opravdovým rájem. Po příchodu do vlasti je však čekalo vystřízlivění. Čechy důsledkem rekatolizace ztratily protestantskou morálku, kterou si exulanti „pamatovali“ než odešli a která jim vydržela v cizině. Přinášeli tak křesťanskou morálku a lásku, jejíž základ získali v Čechách, do Čech, kde se mezi tím tyto vzácné skvosty ztratily.

Když byl po okupaci Sudet narušen český kulturní život ve Vikýřovicích, stal se baptistický sbor do poloviny roku 1941 centrem českého společenského života v obci. Sbor, který byl založen Čechy z ciziny, jimž se starousedlí Češi posmívali za cizáctví, se nakonec stal ochráncem českého kulturního života v obci.

Je zde na místě připomenout, že ne všichni repatrianti mířící do Vikýřovic v roce 1925 vstoupili do sboru BJB, popřípadě ne všichni tam zůstali. Tito lidé pak vnímají svou historii bez křesťanského kontextu a nenesou si tak jasný element identity, který můžeme pozorovat u členů sboru. Mnozí z nich nemají potřebu se hlásit ke svým předkům.

Závěr

Po vzniku první republiky roku 1918 mnoho pobělohorských emigrantů začalo uvažovat o návratu zpět do staré vlasti. V meziválečném období se reemigrace podařila jen pár jedincům, kteří se při návratu museli potýkat s mnoha nesnázemi.

Do konce roku 1926 reemigrovalo 117 exulantských rodin, což je 646 osob. Zařadíme-li toto číslo do kontextu let 1922-1930, zjistíme, že v této době přišlo do Československa kolem 200 tisíc lidí. Návrat pobělohorských exulantů tak byl pouhou kapkou v moři jiných příchozích. Zohledníme-li i skutečnost, že mluvíme o bouřlivé době nově vzniklé republiky po světové válce, není se co divit, že návratu ani ne tisíce osob bylo věnováno tak málo pozornosti. V té době byly v české společnosti mnohem palčivější témata a repatriace pobělohorských emigrantů se ztratila ve víru dalších událostí.

Třebaže počet 117 repatriovaných rodin dosáhl sotva sedminy z 840 k návratu přihlášených rodin, lze považovat celou akci v určitém slova smyslu za úspěšnou. Podařila se dovést do konce aspoň část repatriace i přes neočekávané finanční, sociální, hospodářské a politické komplikace. Z ideového hlediska byla návratem pobělohorských emigrantů zpět do vlasti, i když zcela nedostačujícím způsobem, symbolicky odčiněna křivda Bílé hory. V tomto smyslu se například vyjádřil předseda Kostnické jednoty Lukl v proslovu na uvítací slavnosti v Sulejovicích. Prohlásil, že návratem několika rodin na Lovosicko „*se odčiňuje část pobělohorské křivdy*“.¹²⁴ V symbolice odčinění pobělohorské křivdy hrál určitou roli i J. V. Figulus, který je přímým potomkem J. A. Komenského. Jeho přítomnost na výročí popravy byla jakousi satisfakcí a symbolickým uzavřením kruhu. J. A. Komenský opustil milovanou vlast, jeho potomek se vrací zpět.

Z větší části však lze charakterizovat repatriční akci pobělohorských emigrantů za neúspěšnou. Organizátoři nečekali, že se přihlásí tolik rodin, a na druhé straně doufali, že bude možno umístit v Československu daleko větší počet reemigrantů. Nedotaženost akce lze pozorovat již z organizace. První transport do Zábřeha na Moravě byl ještě zorganizován dobře. Reemigrantům se dostalo

¹²⁴ SOMMER, Karel. *Průběh a výsledky pozemkové reformy v pohraničí českých zemí*. Olomouc, 2003. Str. 62.

oficiálního uvítání, byly jim rozdány informační brožurky a bylo pro ně připraveno ubytování. Naproti tomu třetí transport do Vikýřovic, kterému jsme se věnovali podrobně v 5. - 6. kapitole, byl ponechán napospas vlastním silám. Vikýřovičtí byli také nuceni v začátcích bydlet v naprosto nevyhovujících podmínkách v přeplněných místnostech na statku či v nedostavěných domech. Nepodařilo se ani realizovat projekt osady Újezd Komenského. Takže potomci pobělohorských emigrantů byli usazeni roztroušeně na různých místech Československa v počtu 4 - 17 rodin pohromadě v těchto vesnicích: Žerotín u Zábřeha na severní Moravě, Vikýřovice u Šumperka, Suchdol u Fulneku, Sulejovice, Čížkovice a Siřejovice u Lovosic, Encovany a Polepy u Litoměřic, Holúbkov na Žitném ostrově. Výběr těchto oblastí můžeme považovat za velmi nešťastný. Předně to byly nevyhovující oblasti z nacionálního hlediska. Repatrianti se z ciziny těšili na usídlení mezi Čechy, byli ale usazeni v majoritně německém území. Dalším nepříjemnou komplikací byly samotné pozemky, které reemigranti osidlovali. Například ve Vikýřovicích to byla pole, která byla zarostlá a vyčerpaná, v Encovanech někteří osadníci dostali k zemědělskému obhospodaření bažiny. Nepotvrdila se původní hypotéza, která předpokládala, že při výročí ch třistaletých bělohorských událostí ve dvacátých letech 20. století proběhne celonárodně vnímané oficiální odčinění křivdy za přítomnosti pobělohorských exulantů.

Téma reemigrace pobělohorských emigrantů za první republiky je v odborné literatuře opomíjeno z několika důvodů. Jedním z nich je, že se vrátil pouze velmi malý počet lidí, který je snadné opomenout. Dalším důvodem bylo, že mnohem větší vlna reemigrace pobělohorských exulantů proběhla v prvních letech po konci druhé světové války, která je naproti tomu zpracovaná velmi podrobně. Tak druhá repatriace zastínila první mnohem menší.

V práci jsme se zaměřili na jednu obec - Vikýřovice, kterou osídlili pobělohorští reemigranti za první republiky. Jedna z možností, jak práci rozšířit je zpracovat i ostatní cíle repatričních transportů Žerotín u Zábřeha na severní Moravě, Suchdol u Fulneku, Sulejovice, Čížkovice a Siřejovice u Lovosic, Encovany a Polepy u Litoměřic, Holúbkov na Žitném ostrově. Další velmi málo prozkoumanou skutečností je předbělohorská emigrace.

Seznam pramenů a literatury

Primární prameny

Historie sborů BJB v ČSR. Praha: vlastním nákladem, 1994. Archiv sboru BJB Vikýřovice.

HOVORKA, Juraj. *Volně zaznamenaný výběr ze vzpomínek bratra Juraje Hovorky.* Osobní archiv Dobroslava Stehlíka.

JELÍNEK, Vladislav. *Po stopách českých bratří v Zelově.* Praha 1947.

JERSÁK, Karel. *Vzpomínky na rok 1925 a dále. Pamětní kniha sboru BJB Vikýřovice k 85. výročí jeho založení.* Vikýřovice: Sbor BJB ve Vikýřovicích vlastním nákladem, 2010.

JERSÁK, Zdeněk. *Historie sboru 1960-1989. Pamětní kniha sboru BJB Vikýřovice k 85. výročí jeho založení.* Vikýřovice: Sbor BJB ve Vikýřovicích vlastním nákladem, 2010.

MALÁ, Slavěna. *Návrat potomků českých exulantů do Vikýřovic r. 1925.* Vzpomínky zaznamenané 8. června 1975 ve Vikýřovicích. Osobní archiv Dobroslava Stehlíka.

MORAVCOVÁ, Lydie. *Historie sboru 1989-2010. Pamětní kniha sboru BJB Vikýřovice k 85. výročí jeho založení.* Vikýřovice: Sbor BJB ve Vikýřovicích vlastním nákladem, 2010.

POSPÍŠIL, Jaroslav. *Proslov k 25. výročí sboru, ve Vikýřovicích 7. května 1950.* Zaznamenaný proslov. Osobní archiv Dobroslava Stehlíka

POSPÍŠIL, Jaroslav. *K čtyřicetiletému trvání sboru.* Zaznamenaný proslov. 1965. Osobní archiv Dobroslava Stehlíka

RAK, Jiří. *Bývali Čechové - české historické mýty a stereotypy.* Jinočany: H & H, 1994.

STEHLÍK, Dobroslav. *Historie sboru 1925-1960. Pamětní kniha sboru BJB Vikýřovice k 85. výročí jeho založení.* Vikýřovice: Sbor BJB ve Vikýřovicích vlastním nákladem, 2010.

TUNKLOVÁ, Janina. *Rozhovor s Janinou Tunklovou, rozenou Jelínkovou z prosince 2008 zaznamenaný Pavlem Jelínkem.* Osobní archiv Soni Doškové.

VALÁŠEK, Josef. *Proslov k 70. výročí sboru, Vikýřovice*, květen 1995. Zaznamenaný proslov. Osobní archiv Dobroslava Stehlíka.

Založení vikýřovického sboru BJB. Osobní archiv Dobroslava Stehlíka.

Zápisník sboru Bratské jednoty baptistů ve Vikýřovicích. Archiv sboru BJB Vikýřovice.

Dobová literatura

AUERHAN, Jan. *Několik poznámek k dnešní situaci československé menšiny v Polsku*, in *Naše zahraničí: sborník Národní rady československé*. Praha: Národní rada československá, roč. 5, sv. 2, 1924.

AUERHAN, Jan. *Pokus o demografii zahraničních Čechů a Slováků*. Praha: Jan Auerhan, 1937.

Historie o těžkých protivenstvích církve české hned od počátku jejího na víru křesťanskou obrácení, v létu Páně 894 až do léta 1632 za panování Ferdinanda II. Praha: Nákladem spolku Komenského, 1888.

HERBEN, Jan. *1621. Vzpomínka na 300 leté výročí poprav českých pánů na Staroměstském náměstí pražském. Výklad k obrázkům dopisnic časopisu „Čechy a Řím“*. Praha: Čechy a Řím, 1921.

HERBEN, Jan. *Poprava českých pánů na Staroměstském náměstí v Praze 21. června 1621*. Praha: Mladé proudy, 1921.

MACHATKOVÁ, Raisa, ed. a MALÁ, Irena, ed. *Z protokolů schůzí první československé vlády 1918-1919: edice vybraných pasáží*. Praha: Státní ústřední archiv, 1974.

NOVOTNÝ, Józsa. *Masaryk a jeho českoslovenští baptisté*, in *Českoslovenští evangelíci T. G. Masarykovi: sborník statí k jeho 80. narozeninám*. Praha: Kalich, 1930.

PEKAŘ, Josef. *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*. Praha: Vesmír, 1923.

ROSACIUS HOŘOVSKÝ, Jan. *Koruna neuvadlá mučedníků božích českých: [Poprava českých pánů na Staroměstském náměstí roku 1621]*. Praha: Křesťanský spolek mladíků v Čechách, 1931

SEIFERT, Augustin. *Poslední potomek J. A. Komenského J. V. Figulus v Praze*. in *Naše zahraničí: sborník Národní rady československé*. Praha: Národní rada československá, roč. 2., sv. 2., 1921.

SEIFERT, Augustin. *Pro návrat potomků českých emigrantů*, in *Naše zahraničí: sborník Národní rady československé*. Praha: Národní rada československá, roč. 3., sv. 4., 1923.

Odborná literatura

Komenského slovník naučný, sv. IV. Praha: Nakladatelství a vydavatelství Komenského slovníku naučného, 1937.

Masarykův slovník naučný, díl II. Praha: Československý kompas, 1926.

Příruční slovník naučný I. Díl. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962.

Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996.

BARTOŠOVÁ, Soňa. *Vzpomínka na paní Janinu Tunklovou, roz. Jelínkovou, původem ze Zelowa*. Informační věstník č. 29 (1/2010) občanské sdružení EXULANT. Praha 2010.

BROUČEK, Stanislav; VASILJEV, Ivo. *K charakteristice československé vystěhovecké politiky mezi dvěma světovými válkami (dokončení)*, in *Český lid: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*, Praha: V. Šimáček, roč. 72, č. 3. 1985.

DUFEK, Vladimír, ed. *Kapitoly z dějin volyňských Čechů: sborník historických souborných, vědeckých a memoárových prací*. Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997.

DUFEK, Vladimír. *Návrat volyňských Čechů do vlasti v archívních materiálech: aktuální publikace k padesátému výročí reemigrace*. Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997.

KUKLÍK, Jan. a kol. *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011.

MACURA, Vladimír. *Český sen*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998

MACURA, Vladimír. *Znamení zrodu*. Jinočany: H & H, 1995

PEŠKOVÁ, Jaroslava. *Migrace emigrace, exil, vystěhovalectví, Historické listy*. Praha: Společnost Historických listů, 1995. Str. 1-2.

PETRÁŇ, Josef. *Staroměstská exekuce*. Praha: Rodiče, 2004.

RYCHLÍK, Jan. *Sociální a národnostní dimenze československé pozemkové reformy v mezinárodním kontextu* in FROLEC, Ivo, ed. *Československá pozemková reforma 1919-1935 a její mezinárodní souvislosti: sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994 v Uherském Hradišti, Slovákcké muzeum*. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum, 1994. Str. 43-50.

SOMMER, Karel. *Průběh a výsledky pozemkové reformy v pohraničí českých zemí* in: *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého, 2003.

SLEZÁK, Lubomír. *Pozemková reforma v Československu 1919-1935* in FROLEC, Ivo, ed. *Československá pozemková reforma 1919-1935 a její mezinárodní souvislosti: sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994 v Uherském Hradišti, Slovákcké muzeum*. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum, 1994. Str. 3-10.

STEHLÍK, Dobroslav. *Kořeny a první období sboru Bratrské jednoty baptistů ve Vikýřovicích*, *Informační věstník č. 30 (2/2010) občanské sdružení EXULANT*. Praha 2010. Str. 15-27.

ŠTĚŘÍKOVÁ, Edita. *O pobělohorských exulantech*, in *Exulant Jan Amos Komenský – Sborník konference s mezinárodní účastí k 380. Výročí odchodu Českých bratří a Jana Amose Komenského do zahraničního exilu – Jánské Lázně, 19. – 21. Zář 2008*, Praha, nakladatelství Čáp Pavel – Heosforos, 2009.

ŠTĚŘÍKOVÁ, Edita. *Vztah českých emigrantů s jejich potomků k vlasti, Historické listy*. Praha, Společnost Historických listů, 1995. Str. 12-18.

ŠTĚŘÍKOVÁ, Edita. *Země otců: z historie a vzpomínek k 50. výročí reemigrace potomků českých exulantů*. Praha, Kalich, 2005.

URBÁNEK, Vladimír. *Patriotismus pobělohorského exilu, Historické listy*. Praha, Společnost Historických listů, 1995. Str. 3-6.

VACULÍK, Jaroslav. *Dějiny volyňských Čechů. II., (1914-1945)*. Praha, Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1998.

VACULÍK, Jaroslav. *Poznámky k meziválečným českým a slovenským migracím*. in *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity. Řada společenských věd. Č. 23*. Brno, Masarykova univerzita, Sv. 238, č. 23, 2009. Str. 76.

VACULÍK, Jaroslav. *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945-1948*. Brno, Ústav marxismu-leninismu Univ. J. E. Purkyně, 1984.

VOŽENÍLEK, Jan. *Pozemková reforma v Československé republice*. Praha, J. Voženílek, 1924.

Internetové zdroje

<http://www.vikyrovice.cz/>

<http://www.bjb.cz/cs/bjb/nase-historie>

PŘÍLOHY

Seznam příloh

A. Textové přílohy

1. Píseň o vyhnání a vyhnancích z vlasti.....74
2. Jména reemigrantů v prvním transportu do Zábřehu na Moravě.....77
3. Seznam zakládajících členů sboru s místem odkud se přistěhovali.....78

B. Obrazové přílohy

1. Vlastenecké obrazy 79
2. Sbor reemigrantů v Zábřehu 1923..... 80
3. BJB Vikýřovice u české školy 1925 80
4. Mládež 1930..... 81
5. BJB Vikýřovice společná fotografie 1932 81
6. BJB Vikýřovice společná fotografie 1939 82
7. BJB Vikýřovice společná fotografie 1945 82
8. BJB Vikýřovice společná fotografie 2010 83
9. Kazatelé BJB Vikýřovice 83
10. Otevření modlitebny..... 84
11. Pozvánka k otevření modlitebny 84
12. Usedlosti reemigrantů 85
13. Ulice okolo modlitebny lemovaná domy reemigrantů 1940..... 85
14. Modlitebna po válce 1945 86
15. Modlitebna – současný stav 2013 86
16. Modlitebna – současný stav 2013 87
17. Modlitebna – současný stav 2013 87

A. Textové přílohy

1. Píseň o vyhnání a vyhnancích z vlasti¹²⁵

Píseň o vyhnání a vyhnancích z vlasti

O zemi české

Jako: Když ochrany Nejvyššího

1.

O předivném Božím soudu, i o jeho propasti,

Nyní vám zpívati budu, i o své české vlasti.

Což vím a znám, věděti dám téměř všemu křesťanstvu,

Jak jest nyní soud předivný v našem Českém království.

2.

Před dvěma sty lety země byla v velké vážnosti,

Když se v ní to Boží símě rozsívalo v hojnosti,

Když to Jan Hus, Jeronymus, muži Bohem zvolení,

Vedli právě k Boží chvále, lid skrze svaté čtení.

3.

Tať byla od Krista rada, již k zahanbení hada,

Proti jeho závidění, skrz slova Páně znění,

Jenž vykvetlo již na světlo, z té veliké temnosti.

A to z pouhé Boží vůle a veliké milosti.

4.

Ó ty někdy země svatá, kams poděla své oči!

Již jsi Bohu ne tak vzácná, Antikrist tebou točí

Kam chce tolik po své vůli, skrze neřádné kněží,

Ty své posly, hrozné osly, nastrojené chytrosti.

¹²⁵ ROSACIUS HOŘOVSKÝ, Jan. *Koruna neuvadlá mučedníků božích českých: [Poprava českých pánů na Staroměstském náměstí roku 1621]*. Praha, Křesťanský spolek mladíků v Čechách, 1931. Str. 61.

5.

Ó ty někdy země svatá, kams svůj rozum poděla!
Již jsi Bohu ne tak vzácná, mrtvát' jsou v tobě těla.
Nemáš roucha ani ducha, všeckoť papežem smrdí,
Neb jsou v tobě kněží i lidé hrdí.

6.

Již od Českého království Pán Bůh svou milost beře.
A Němců veliké množství přivodí k pravé víře.
To po hříchu pro jich pýchu, také životu neřád.
Přišel na ně již hněv Páně, a slova Božího hlad.

7.

Poddaly jsou se kalichu mnohé německé země,
Ale česká zde po hříchu, pod papežovo břímě,
Toho nechce nésti lehce, břemena přesvatého,
Jejich pata k hříchu chvátá od Ježíše sladkého.

8.

Svátost těla, také krve na nejistotě stojí,
Kteráž sloula zdávna prvé pod spůsobou obojí.
Jakož jest nám Pán Kristus sám vydal svou památku,
To již v Čechách jest na vahách, nýbrž přišlo i k zmatku.

9.

Pána Krista vodu živou přč opustiti žádáš,
A kopáš sobě cisterny, k Antikristu vždy chvátáš?
Jdeš z svatosti do temnosti, kráčíš z nebe do pekla,
Padlas již na znak a činiš tak, jak by se již vztekla.

10.

Prosím tebe, jakou vinu dáváš Ježíši Kristu?
Zjeviš nám všeho příčinu, a pověz pravdu jistu.
Coť učinil neb provinil tobě tak zlého ten král,
Kterýž pro tebe vši se psotě ve všem životě poddal?

11.

Rovněž takový soud Boží na lidu židovském byl,
Když jim Bůh nesmírné zboží skrz syna svého zjevil,
Co své hosti zval k milosti, hubili jeho posly,
Co tupil Žid, to přijal lid z pohanské krve pošlý.

12.

Rádas husy poslouchala, mělas k ní velikou chuť,
Onať jest prorokovala, že Pán Bůh pošle labuť.
Ta již časně zpívá krásně jako před smrtí labuť,
Slyš její hlas, dokud máš čas, než tě trefí Boží prut.

13.

Všemohoucí Bože věčný, vzhledniž na zemi Českou,
Svůj veliký hněv odlož, zjev jí svou pravdu všecku.
Dej, ať se v ní svaté čtení dokonale vždy množí,
Ať se ona víc nezdráhá slyšeti slovo Boží.

14.

Ó přeslavný bude ten čas, když to učiní Pán Bůh,
A uslyší ten hlas můj, k tomu páč svých věrných sluh.
Tu přeblyže bude draze člověku všelikému,
Ó bych byl živ, slyšel ten div, zvěstoval bych každému. Amen.

2. Jména reemigrantů v prvním transportu do Zábřeha na Moravě¹²⁶

1. Josef Matějka, manželka Alžběta, děti Miloslav, Bohdan, Anna, Lydie, Marta, Vlasta.
2. Jan Nevečeřal, manželka Karolina, děti Rudolf, Jan, Amalie.
3. Josef Kedaj, manželka Marie, děti Amalie, Josef, Slavěna, Janina, Marie.
4. Karel Jersák, manželka Karolina, děti Bronislava, Josef, Karolina, Miroslava, Miromil, Markéta.
5. Jan Jersák, manželka Karolina, děti Lenka, Anežka, Jan, Alois.
6. Karel Horta, manželka Marie, děti Miroslav, Marta, Karel.
7. Karel Jelínek, manželka Milena, děti Jarmila. Bratr Ad. Jelínek.
8. Karel Muncčinský, manželka Anna, děti Miroslava, Natalie, Axenie, Václav, Jeroným, Lucie.
9. Bedřich Novák, manželka Charlotta.
10. Karel Musil, manželka Anna, děti Josef, Anna, Ludvík, Marta, Bronislava, Emilie, Helena.
11. Karel Matějka, manželka Marie, děti Jaroslav, Karel, Blahoslav.
12. Vilém Pospíšil, manželka Marie.
13. V. Janko, manželka Marie a jedno dítě.
14. Josef Marek, manželka a tři děti.
15. J. Sláma, manželka a čtyři děti.

¹²⁶ SEIFERT, Augustin. *Pro návrat potomků českých emigrantů*. Praha, 1923. Str. 147.

3. Seznam zakládajících členů sboru s místem odkud se přistěhovali¹²⁷

Český Háj (sbor Mirotín) – Duškovi – Pavel a Karolína, synové Josef a Jaroslav, Josef (bratr), Alžběta (sestra); Malý Karel, Josef, Vilém, Teofil, Otakar

Lodž – Hovorkovi – Karel a Marie, roz. Dušková, Hovorková Marie – dcera, Hovorková Marta – snacha, Dušková Anna – švagrová

Wole – Jersákovi – Vilém (otec) a neteř Anna Jersáková, syn Dobroslav Jersák s rodinou, Dedecius Roman, Němeček Karel a Marie s rodinou, synové Jaroslav a Josef Němečkovi

Zelov – Matějkovi; Němečkovi – Josef, Karolína, roz. Jersáková; Kratochvílová Žofie, Němečková Lydie, Němečková Karolína

Dermáň – Špringlovi – Teofil a Alžběta s Miloslavem a Antonínem, Špringl Josef a Špringl Vilém – synové

Mirotín – Valášek Václav s manželkou Annou, roz. Markovou, syn Josef a dcera Amálie, syn Valášek Jaroslav s manželkou Lydií

Michalovka – Kratochvílová Marie a manžel Pavel, synové Emil a Jaroslav

Z Michalovky se přistěhovali již v roce 1923 do Zábřeha na Mor. Markovi. Dále byli v Zábřehu Hortovi a ses. Nováková. V roce 1925 se stali členy sboru ve Vikýřovicích.

Novostavce (Novostavy) – Pospíšil Josef s manželkou Albínou, roz. Valáškovou a dcerami Slavěnou a Annou, Pospíšil Jaroslav – syn

Chicago – Tuček Rudolf s rodinou

Z výše uvedených míst bylo sídlo sboru v Mirotíně,

Michalovce, Novostavcích (Volyň) a v Zelově (Polsko).

Jinde byly jen stanice.

¹²⁷ Založení vikýřovického sboru BJB. Osobní archiv Dobroslava Stehlíka.

B. Obrazové přílohy

1. Vlastenecké obrazy¹²⁸

¹²⁸ HERBEN, Jan. 1621. *Vzpomínka na 300 leté výročí poprav českých pánů na Staroměstském náměstí pražském. Výklad k obrázkům dopisnic časopisu „Čechy a Řím“.* Praha: Čechy a Řím, 1921.

2. Sbor reemigrantů v Zábřehu 1923¹²⁹

3. BJB Vikýřovice u české školy 1925

¹²⁹ Všechny následující fotografie jsou z archivu sboru BJB Vikýřovice.

4. Mládež 1930

5. BJB Vikýřovice společná fotografie 1932

6. BJB Vikýřovice společná fotografie 1939

7. BJB Vikýřovice společná fotografie 1945

8. BJB Vikýřovice společná fotografie 2010

KAZATELÉ SBORU BJB VIKÝŘOVICE K 85.VÝROČÍ

Mějte v paměti ty, kteří vás vedli a kázali vám slovo Boží.
Myslete na to, jak dovršili svůj život, a následujte je ve víře!
Židům 13,7

Karel Jersák
1925 - 1927

Tomáš Macháček
1927 - 1937

Teofil Malý
1937 - 1942

Vilém Pospíšil
1946 - 1955, 1969 - 1971

Jan Jersák
1955 - 1964

Rudolf Petr
1971 - 1980

Bohuslav Procházka
1981 - 1988

Jan Vychopeň
1989 - 1995

Jan Obdržálek
1995 - 1998

Nicolae Lica
1999 - 2010

BJB Vikýřovice
1925 - 2010

9. Kazatelé BJB Vikýřovice

10. Otevření modlitebny

11. Pozvánka k otevření modlitebny

12. Usedlosti reemigrantů

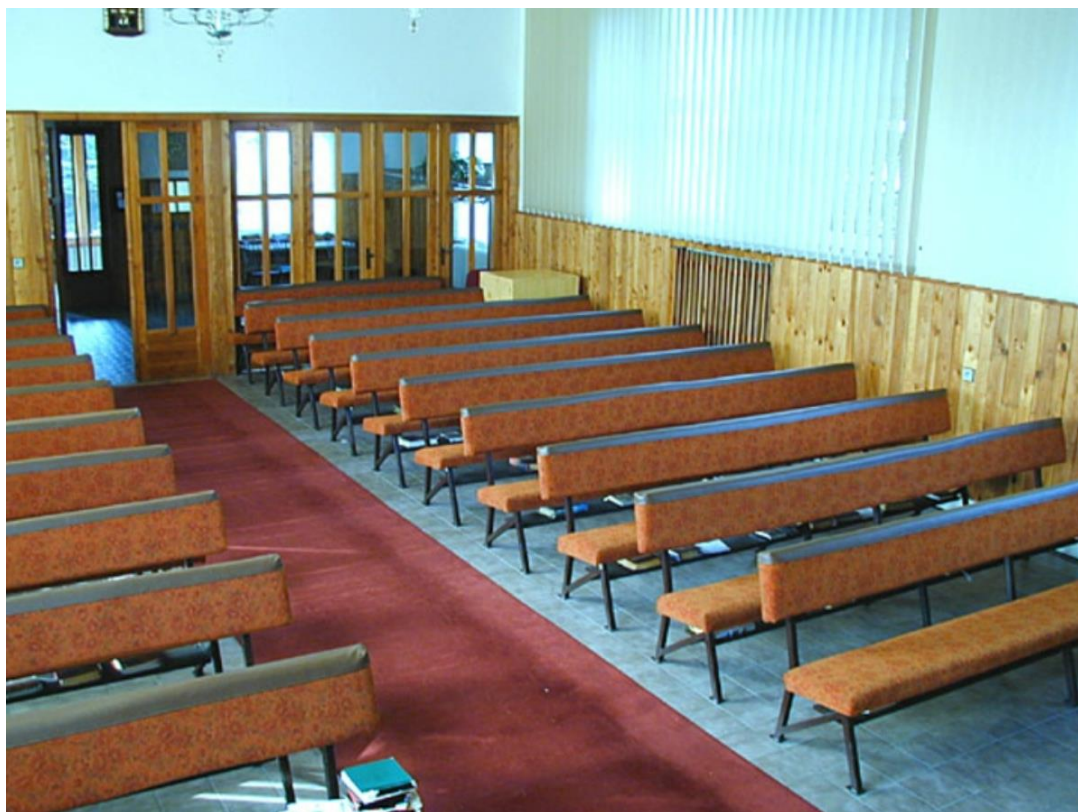
13. Ulice okolo modlitebny lemovaná domy reemigrantů 1940

14. Modlitebna po valce 1945

15. Modlitebna – současný stav 2013

16. Modlitebna – současný stav 2013

17. Modlitebna – současný stav 2013